

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

**ČINNOST ČESKÉ ZEMSKÉ KOMISE PRO PÉČI O MLÁDEŽ V ČECHÁCH
S DOPADEM NA ČESKOU OKRESNÍ PÉČI O MLÁDEŽ NA TACHOVSKU
V LETECH 1929–1933**

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Veber, Th.D.
Autor práce: Kamila Pánková
Studijní obor: Sociální a charitativní práce
Forma studia: kombinovaná
Ročník: 3

2012

Bakalářská práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum, 31. března 2012

Kamila Pánková

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Tomáši Vebrovi, Th.D. za ochotu, trpělivost, cenné rady a připomínky při metodickém vedení práce.

Děkuji Mgr. Janu Edlovi (vedoucímu Státního okresního archivu v Tachově) za pomoc a ochotu při hledání a výběru archivních materiálů potřebných k realizaci práce.

Děkuji Josefovi a Klárce.

OBSAH

Úvod	5
1 Dějinné souvislosti.....	8
1.1 Vznik samostatné republiky.....	8
1.1.1 Působnost sociální péče	9
1.1.2 Dobová legislativa v oblasti sociální péče o děti a mládež.....	10
1.1.3 Základní rozdělení institucí z hlediska právního základu.....	17
1.1.3.1 Spolky	17
1.1.3.2 Ústavy	17
1.1.3.3 Zařízení	17
1.1.4 Základní rozdělení institucí z hlediska povahy podporování	18
1.1.4.1 Instituce veřejnoprávní povahy.....	18
1.1.4.2 Instituce polooficiální povahy	18
1.1.4.3 Instituce soukromoprávní povahy.....	18
2 Česká zemská komise pro péči o mládež v Čechách.....	19
2.1 Vlastní spolková činnost v roce 1929.....	21
2.1.2 Praktické záležitosti	21
2.1.3 Péče o děti.....	22
2.1.3.1 Náhradní rodinná péče.....	22
2.1.3.2 Ústavní péče.....	23
2.1.3.3 Mimořádné akce	25
2.2 Vlastní spolková činnost v roce 1930.....	26
2.2.1 Praktické záležitosti	26
2.2.2 Péče o děti.....	27
2.2.2.1 Náhradní rodinná péče	27
2.2.2.2 Ústavní péče.....	27
2.2.2.3 Mimořádné akce	28
3 Česká okresní péče o mládež.....	30
3.1 Česká okresní péče o mládež na Tachovsku.....	34
3.1.1 Činnost České okresní péče o mládež ve Stříbře v roce 1931	36
3.1.2 Česká okresní péče o mládež v Plané	37
3.1.2.1 Činnost České okresní péče o mládež v Plané v roce 1931.....	38
3.1.2.2 Činnost České okresní péče o mládež v Plané v roce 1932.....	40
3.1.2.3 Činnost České okresní péče o mládež v Plané v roce 1933.....	41
ZÁVĚR	44
Seznam použitých zdrojů	46
Příloha.....	48
ABSTRAKT	49
ABSTRACT.....	50

Úvod

Ve své práci bych se chtěla zaměřit na činnost České zemské komise pro péči o mládež v Čechách, a jak tato péče vůbec fungovala na Tachovsku, a to za doby takzvané první republiky, konkrétně v době hospodářské krize, respektive v letech 1929–1933.¹ Cílem mé práce by měl být tedy popis počátečního vývoje sociálně-právní ochrany dětí.

Proč právě toto téma a proč na Tachovsku? Důvod je pragmatický. Již od prvního ročníku svého studia na vysoké škole jsem přemýšlela, jakým směrem bych se chtěla ubírat v souvislosti s tématem své bakalářské práce. Od začátku jsem věděla, že nechci znovu objevovat mnohokrát objevené. Jednak to může svádět k různému plagiátorství a navíc přínos práce by se mohl rozplynout v dlouhé řadě podobně vypracovaných prací. Chtěla jsem najít vhodné téma, které mě bude zajímat, obohatí můj rozhled a aspoň částečně zaplní mezeru dosud nezkoumaných nebo nepopisovaných událostí.

V oblasti sociální péče se pohybuji bezmála dvacet let, posledních šest let pracuji na pozici kurátora pro mládež na orgánu sociálně-právní ochrany dětí sociálního odboru Městského úřadu ve Stříbře. Odtud tedy vyplývá můj zájem o péči o mládež v souvislosti s tématem mé závěrečné práce. Celý svůj život žiji v pohraničním okrese Tachov, přesněji v okresním městě Tachově. Odtud tedy zájem o Tachovsko. Již od základní školy mě bavila historie a dějepis vůbec, po gymnáziu jsem chtěla jít studovat dějepis na pedagogickou fakultu. Tento záměr nevyšel, ale odtud pramení zájem o historickou práci.

Po návštěvě Státního okresního archivu v Tachově jsem již věděla, že bych se chtěla zabývat popisem a nastíněním toho, jak vůbec vypadala jakási předchůdkyně orgánu sociálně-právní ochrany dětí, a jak byla zajišťována péče o české děti na Tachovsku v době první republiky. V archivu jsem objevila výroční zprávy České zemské komise pro péči o mládež v Čechách za roky 1923, 1929 a 1930. Dále pak výroční zprávy České okresní péče o mládež ve Stříbře za rok 1931 a výroční zprávy České okresní péče o mládež v Plané u Mariánských Lázní za rok 1931, 1932 a 1933.

¹ Doba celosvětové hospodářské krize byla zvolena záměrně vzhledem k tomu, že s jejím nástupem vzrostl nejen počet nezaměstnaných, ale i sociálně-patologických jevů, jakými byly rodinné krize a rozvraty, prostituce nebo alkoholismus. Proto se předpokládá, že v této době vzrostl také počet dětí, kterým bylo potřeba pomoci.

V době první republiky byly územními jednotkami země, obce a soudní okresy (jen v Čechách bylo 225 soudních okresů). Proto mohly vzniknout okresní péče i v Plané nebo Stříbře, neboť tato města měla statut okresu. V současnosti obě města spadají do okresu Tachov.

Ve výročních zprávách České zemské komise je uvedeno, že i přímo v Tachově byla založena a pracovala česká okresní péče o mládež, ale v tachovském archívu se nedochoval do dnešních dnů žádný vhodný zdroj. Proto pro samotný Tachov budu využívat analogie s fungováním obdobným jako v jiných okresech.

Dalším důležitým zdrojem, který jsem získala a bude sloužit jako zdroj mé práce, je text sekčního šéfa ministerstva sociální péče dr. Antonína Tůmy – Právní základy sociální péče o mládež v republice Československé. Antonín Tůma byl zároveň dlouholetým předsedou České zemské komise pro péči o mládež a vyučujícím na Vyšší škole sociální péče v Praze. Tato učebnice poskytuje základní údaje o jednotlivých činnostech v oblasti sociální péče. Milou zajímavostí pro mě bylo, že sám autor práci věnoval dr. Alici Masarykové (zakladatelce výše uvedené školy a předsedkyni Československého Červeného kříže).

Dobrovolná péče o mládež za první republiky doplňovala a v podstatě zastupovala význačnou měrou sociální péči státu. Nejdůležitějšími institucemi, které se zabývaly právě péčí o české děti a mládež, byly Česká zemská komise a okresní péče o mládež v Čechách. Přestože vznik těchto spolků sahá již do doby Rakouska-Uherska, na počátek 20. století, největšího vzrůstu, co se týče počtu a kompetencí v případě okresních péčí, dosahovaly až v době samostatného státu. Dosud jsem neměla představu o tom, jak významnou roli na poli sociální péče o mládež vůbec sehrála ve své době právě dobročinná sdružení. Vzhledem k tomu, že tyto poznatky jsem získala až při studiu materiálů k práci, považuji uvedené téma za výzvu, která by mohla i po odborné stránce přinést zajímavý pohled na dobrovolnou sociální práci. Především popis činnosti okresních péčí o mládež tak, jak fungovaly na Tachovsku ve třicátých letech minulého století, kdy v lokalitě značně převažovalo obyvatelstvo německé národnosti nad českým, by mohl být přínosem a určitým svědectvím o významné sociální práci českých spolků v pohraničí. Pokud jsem totiž pátrala, zda bych mohla vycházet ze zdroje, který již toto téma ve vybraném regionu mapoval, žádný vhodný zdroj jsem nenašla. Patrně proto, že toto téma zřejmě dosud nebylo zpracováno.

Po prostudování materiálů jsem práci rozdělila do tří kapitol. V první kapitole, nazvané Dějinné souvislosti, bych chtěla připomenout právě onen důležitý okamžik

zrodu samostatného státu, vzniku ministerstva sociální péče a rozdělení kompetencí a institucí v oblasti sociální péče vůbec. Chtěla bych se také zmínit o důležitých zákonech téže doby, platných v oblasti sociální péče a týkajících se dětí a mládeže.

Druhá kapitola bude obsahovat popis konkrétní činnosti České zemské komise pro péči o mládež v Čechách v období dvou let – roku 1929 a 1930. Ve třetí kapitole bych pak chtěla popsat přímou práci okresních péčí na Tachovsku, respektive v Plané a Stříbře z let 1931–1933.

Ve své práci budu využívat metodu obvyklou pro psaní historické práce, a to metodu přímou.

Cílem práce by mělo být podané svědectví o smysluplné práci na poli sociální péče o děti a mládež, kterou vykonávali dobrovolníci bez nároku na odměnu a ve svém volném čase. Jejich angažovanost a obětavá práce by neměly být zapomenuty.

1 Dějinné souvislosti

1.1 Vznik samostatné republiky

28. říjen 1918 – důležitý mezník v životě samostatného státu národů Čechů a Slováků. Ve stejný den, kdy jednala v Ženevě delegace Národního výboru československého vedena Karlem Kramářem s ministrem zahraničí československé exilové vlády Edvardem Benešem, dochází v Praze k poklidnému převratu. V čele převratu stojí zbylí členové Národního výboru československého: agrárník Antonín Švehla, český socialista Jiří Stříbrný, československý sociální demokrat František Soukup a státoprávní demokrat Alois Rašín, jinak též označovaní jako „muži 28. října“. Téhož dne také stihlo plénum Národního výboru vydat svolání, ve kterém národu proklamovalo nezávislost nového státu, a projednat návrh prvního zákona samostatného státu, který podepsali výše uvedení „muži 28. října“ a slovenský politik Vavro Šrobár.

Zmiňovaný návrh se skládal z pouhých pěti článků. Přijetím zákona se nejvyšším zákonodárným orgánem státu stal Národní výbor československý, v platnosti byly dále ponechány dosud platné zemské a říšské zákony a nařízení a všechny samosprávné úřady byly podřízeny Národnímu výboru.

13. listopadu 1918 se pak Národní výbor československý změnil v Národní shromáždění. Došlo k svolání republiky a tím byli také definitivně Habsburkové sesazeni. Byla ustanovena nová vláda, jejímž předsedou se stal Karel Kramář. Prezidentem republiky byl zvolen ve svých 68 letech Tomáš Garrigue Masaryk.

V této době plně změn dále došlo například ke zrušení šlechtických titulů, včetně výsad s nimi spojených, k uzákonění podpory v nezaměstnanosti a práva na stávkou, k zavedení osmihodinové pracovní doby, ke zdokonalování starobního, nemocenského i úrazového pojištění. Velký význam pro další hospodářský rozmach státu měla pozemková reforma, regulace dovozu a vývozu nebo okolkování peněz, kdy polovina jich byla stažena z oběhu a tím došlo k rozlišení československé měny od znehodnocené původní rakouské.

Tyto změny byly nastoleny v době, kdy po ukončené světové válce chyběly potraviny, nebylo dostatek topiva nebo ošacení pro obyvatelstvo, vzrůstala nezaměstnanost.²

1.1.1 Působnost sociální péče

Samostatný stát musel dále zřizovat nová ministerstva i úřady, a to včetně zahraničních. Nově vzniklo ministerstvo sociální péče, které bylo nejdůležitějším úřadem sociální správy. Do jeho kompetencí spadala hlavně tato problematika:

- péče o válečné poškozence
- sociálně-politická problematika
- bytová a stavební péče
- ochrana spotřebitelů a družstevníků
- péče o mládež

Kromě zmiňovaného ministerstva se sociální péčí zabývaly i další zřizované ústavy a úřady. Například: ústřední sociální, nemocenská a úrazová pojišťovna; sociální ústav; ústavy pro péči o mládež a jiné osoby; živnostenské inspektoráty; zprostředkovatelný práce, apod.

Stát, který byl dále vnitřně rozdělený na země, okresy a obce, spolupracoval s dobrovolnými soukromými spolky a společně zakládaly další instituce, u nichž se předpokládalo, že se budou vzájemně doplňovat. Tato zařízení pak nabyla celostátního okruhu působení. Jednalo se o: Československý červený kříž, Ústředí prázdninové péče, Masarykovu ligu proti tuberkulóze a Ústředí poraden pro volbu povolání.³

Pro konkrétní představu, jak byla nastavena a rozdělena jednotlivá problematika sociální péče mezi soukromý a veřejnoprávní sektor, je důležité jejich přesné vymezení.

Mezi sociální opatření, která měl na starosti výhradně stát, čili **veřejnoprávní sektor**, patřila:

- *řízená distribuce potravin s nízkými cenami*
- *péče o válečné poškozence (...)*
- *péče o nezaměstnané*

² Srov. KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky (1918–1938)*. Díl první. Praha: Libri, 2000, s. 32–61.

³ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 121–122.

- *ochrana žen, dětí a mladistvých*
- *veřejná chudinská péče*
- *péče o mládež⁴*

Soukromoprávní sektor se staral převážně o tyto oblasti:

- *péče o mládež*
- *sociálně-zdravotní poradenství – např. protituberkulózní*
- *péče rekreační*
- *péče hygienická a zdravotní – především činnost Červeného kříže*
- *péče zaměřená na boj proti sociálně-patologickým jevům – alkoholismus, prostituce, pohlavní choroby*
- *ochrana ženských zájmů*
- *ochrana matek a dětí*
- *poradenství pro volbu povolání*
- *volnočasové aktivity dětí a mládeže*
- *podpora studentů a chudé školní mládeže⁵*

1.1.2 Dobová legislativa v oblasti sociální péče o děti a mládež

Jak bylo uvedeno již v první podkapitole (1.1), po roce 1918 zůstala v účinnosti veškerá legislativa platná za Rakouska-Uherska. Do právního řádu Československé republiky byly převzaty veškeré zemské a říšské zákony a nařízení týkající se rodinného práva a tzv. veřejné chudinské péče. Jednalo se například o:

– **Všeobecný zákoník občanský z roku 1811**, který upravoval občanské a rodinné právo a novelizován byl poprvé až v roce 1914.⁶ První novelou občanského zákoníku právě z roku 1914 vznikl institut hromadného (generálního) poručení a funkce hromadného (generálního) poručníka byla podrobně upravena v prováděcím nařízení č. 195/1916 říšského zákona. Z této funkce vyplývala povinnost ochránit každé nemanželské dítě, jemuž nebylo možné z různých důvodů jmenovat osobního poručníka. Jednalo se tedy o zastupování dítěte ve věci paternity (uznání otcovství) nebo vyživovací povinnosti při soudním řízení; vymáhání již přiznané vyživovací

⁴ Tamtéž, s. 122.

⁵ Tamtéž, s. 122–123.

⁶ Srov. NOVOTNÁ, V. K problematice pěstounské péče. *Právo a rodina*, 2010, roč. 12, č. 9, s. 6.

povinnosti, pokud nebyla plněna; zjišťování pobytu a majetkových poměrů rodičů, pokud byl jeden z nich nebo oba nezvěstní. Ve většině soudních okresů byla funkce hromadného poručníka přenesena na Okresní péče o mládež, kde nebyl spolek zřízený, pak na obec⁷;

– říšský zákon č. **105/1863, o právu domovském** (včetně své novelizace č. 222/1896), který upravoval, za jakých podmínek měla osoba nárok na získání tzv. domovské příslušnosti k obci. Toto právo mohl člověk získat buď přímo = udělovala sama obec (převzetím služby nebo veřejného úřadu (př. četník) nebo dobrovolným a nepřetržitým pobytem v obci po dobu deseti let). Nebo toto právo mohlo být nabyto nepřímo (po muži = manželky uzavřením sňatku, po otci = děti po svém narození) – tento zákon byl zrušen až v roce 1948⁸;

– zemský zákon pro Čechy č. **59/1868, v příčině opatrování chudých** (novelizovaný v roce 1896). Tento tzv. **chudinský zákon** byl přímo provázaný na domovské právo a upravoval normy veřejného zaopatřování (stravování, bydlení, ošacení, léčebnou péči), včetně péče o chudé děti, jedince chudé nemocné, chudé pracovně způsobilé i nezpůsobilé a podobně, dále upravoval zřizování dobročinných ústavů a zamezení žebrání.⁹ Nárok na veřejné zaopatření vznikl až poté, když nebylo možné chudého člověka, či dítě zabezpečit jinak – například v rámci rodiny, a to podle principu subsidiarity neboli podpůrnosti;

– říšský zákon č. **62/1901** upravoval vznik a hospodaření zemských sirotčích fondů. Byly zřizovány sirotčí pokladny u okresních soudů, kam byla ukládána hotovost sirotkům na jejich zaopatření.¹⁰ *Vhodným využitím finančních prostředků nashromážděných z přebytků sirotčích pokladen do zemských sirotčích fondů tak byly vytvořeny základy k vybudování soustavné péče o děti osiřelé a opuštěné (...). Z nich byla podporována jak péče v rodinách – individuální péče u pěstounů, tak v ústavech a subvencována činnost soukromých organizací a zařízení pro děti.*¹¹

⁷ Srov. *Výroční zpráva o činnosti České okresní péče o mládež v Plané u Mar. Lázní za rok 1932*, s. 14. Dostupné ve Státním okresním archívu v Tachově.

⁸ Srov. NOVOTNÁ, V; BURDOVÁ, E. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 3. akt. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 9.

⁹ Srov. *Zákonník zemský království Českého – zákon č. 59/1868*.

¹⁰ Srov. NOVOTNÁ, V; BURDOVÁ, E. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*, s. 10.

¹¹ Tamtéž, s. 10.

Na základě těchto právních podkladů začala na počátku 20. století vznikat sdružení dobrovolníků složených z řad střední vrstvy obyvatelstva, jejichž hlavním zájmem byla péče o opuštěné, zanedbané a osiřelé děti. Tyto spolky byly pojmenovány jako *okresní komise pro péči o mládež*. Dobrovolné spolky hospodařily převážně z vlastních zdrojů, jako byly stálé příspěvky svých jednotlivých členů nebo různé pravidelně či náhodně pořádané akce, při kterých se zároveň pořádaly sbírky na spolkovou činnost. Dále jim byly přerozdělovány příspěvky z přebytků výše uvedeného sirotčího fondu. Důležitou složkou pro činnost spolku byla stabilní, a hlavně obětavá členská základna. Počet těchto fungujících komisí však byl poměrně nízký.

Velký rozmach těchto spolků začal až po vzniku samostatné republiky, kdy vzniklo ministerstvo sociální péče a další ústřední orgány (viz kap. 1.1.1). Z okresních komisí pro péči o mládež se staly **okresní péče o mládež**. Ze zákona jim byla přidělena větší pravomoc a z pomocných orgánů se staly orgány výkonnými.¹²

Napomohlo tomu hlavně přijetí **zákona č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských** ze dne 30. června 1921 a **vládního nařízení č. 29/1930 Sb.** ze dne 14. března 1930, jímž se prováděl zákon č. 256/1921 Sb. Tyto zákonné normy upravovaly ochranou péči manželských i nemanželských dětí do čtrnácti let věku, které byly v cizí péči, a to u fyzických osob (pěstounů) nebo v ústavech (dětské domovy, útulky, výchovny, nebo sirotčince). Právní norma upravovala také ochranu nemanželských dětí, které byly v péči vlastních rodičů nebo pouze jednoho z nich.

Ochrana výše uvedených dětí spočívala v pravidelném dozoru nad výchovou a vhodným zaopatřením těchto dětí tak, aby u nich došlo k řádnému vývoji, a to jak po stránce tělesné, tak rozumové, ale hlavně mravní. Výkon dozoru byl ze zákona svěřen do správy tzv. dozorčích úřadů. Dozor nad dětmi v cizí péči, které nebyly umístěny v ústavu, a nemanželskými dětmi v péči rodičů v České zemi příslušel okresním soudům, jež měly pravomoc rozhodovat ve věci poručnictví. Dozor nad dětmi v cizí péči umístěných v ústavech pak vykonával zemský úřad. Dozorčí úřady mohly přenést svou pravomoc výkonu dozoru. V případě okresních soudů mohla být výkonnost dozoru přenesena na okresní péči o mládež, ustanovenou ve správním obvodu dotyčného soudu podle směrnic vydaných ministerstvem sociální péče, pokud s přenesením dozoru spolek souhlasil. Zemský úřad k výkonu dozoru pověřil zemská ústředí pro péči o mládež zřízená ve správním obvodu jeho působnosti podle vzoru stanov vydaných

¹² Srov. tamtéž, s. 11.

ministerstvem sociální péče. S tímto opatřením zemské ústředí také muselo souhlasit.¹³ V případě České země se jednalo o Českou zemskou komisi pro péči o mládež nebo Deutsche Landeskommission für Kinderschutz und Jugendfürsorge.¹⁴ Předkladatelé zákona pamatovali na to, že v republice žilo obyvatelstvo složené z různých národností, a proto bylo přímo ukotvené v zákoně, že pokud jsou jednotlivá zemská ústředí zřízena podle národnosti, pak i výkon dozoru nad dětmi měl být rozdělen podle národnosti dětí. A stejně tomu bylo i u okresních péčí, rozdělení dozoru podle národnosti dětí.¹⁵

Pokud byl přenesen dozorčími úřady výkon dozoru na okresní péče, pak ten vlastní dozor nad nemanželskými dětmi a dětmi v cizí péči vykonával takzvaný dozorčí důvěrník. Ze svého středu jej vybírali členové spolku okresní péče pro mládež, většinou se jednalo o místního důvěrníka spolku.¹⁶ (*Každá dobře fungující Okresní péče o mládež má (...) místní důvěrníky, jejichž úkol záleží hlavně v tom, aby vyhledávali děti, potřebující pomoci, starali se jim o vhodnou sociální ochranu, podávali ústředí potřebné zprávy a návrhy, dozírali na zaopatření a výchovu dětí, jež jsou podporovány z prostředků Okresní péče o mládež nebo jiných korporací a fondů veřejných nebo soukromých.*¹⁷) Znamenalo to, že k běžné spolkové činnosti – tedy péči o ohrožené děti do osmnácti let, přibyl důvěrníkům ze zákona ještě výkon dozoru nad dětmi do čtrnácti let, a to dětmi nemanželskými nebo v cizí péči.

Dozorčím důvěrníkem se ze zákona směl stát pouze člověk bezúhonný, svéprávný, fyzicky i psychicky zdatný, se zdravým mravním základem. Dále by měl dozorčí důvěrník bydlet v místě, kde bude vykonávat dozor a měl by být stejné národnosti i náboženského vyznání jako dozorované děti. K vykonávání dozoru nesmělo být důvěrníkovi na překážku ani vlastní povolání nebo rodinné poměry.¹⁸ I na tohle zákon pamatoval. Dozor mohlo vykonávat v témže správním obvodě i několik dozorčích důvěrníků, záleželo na velikosti dané lokality a počtu dozorovaných dětí. Přestože při výkonu dozoru nad péčí o nemanželské nebo děti v cizí péči vystupovali důvěrníci již

¹³ Srov. Vládní nařízení ze dne 14. března 1930, jímž se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. *Výroční zpráva České zemské komise pro péči o mládež v Čechách* (dále zkracuji jen jako ČZK) *za rok 1929*, Praha 1930, s. 17–19. Dostupné ve Státním okresním archivu v Tachově.

¹⁴ Srov. KRATINA, V. Právní podklad pro práci v péči o mládež. *Výroční zpráva ČZK za rok 1930*, Praha 1931, s. 8. Dostupné ve Státním okresním archivu v Tachově.

¹⁵ Srov. Vládní nařízení ze dne 14. března 1930, jímž se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. *Výroční zpráva ČZK za rok 1929*, Praha 1930, s. 19.

¹⁶ Srov. KRATINA, V. Součinnost Okresních péčí o mládež při provádění dozoru nad dětmi v cizí péči a dětmi nemanželskými. *Výroční zpráva ČZK za rok 1929*, Praha 1930, s. 4–5.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Srov. Vládní nařízení ze dne 14. března 1930, jímž se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. *Výroční zpráva ČZK za rok 1929*, Praha 1930, s. 18–19.

jako veřejný orgán, jednalo se o funkci čestnou, vykonávanou zdarma a ve volném čase.¹⁹

Jak již bylo uvedeno, dozorčí důvěrníky jmenovala okresní péče o mládež, ve funkci je ale musel potvrdit a schválit ji okresní soud. Dozorčí důvěrník poté obdržel od spolku okresní péče legitimaci, kterou spolek opatřil razítkem a podpisem předsedy, důvěrník svou fotografií a po složení důvěrníkova slibu u okresního soudu legitimaci potvrdil razítkem a svým podpisem také přednosta soudu. Od potvrzení legitimace mohl dozorčí důvěrník začít vykonávat svou funkci. Seznam dozorčích důvěrníků musel být zveřejněn v Úředních listech okresního úřadu a vyhlášen řádným postupem.²⁰

Tiskopis legitimace, kterou se musel dozorčí důvěrník vždy prokazovat, byl vyhotoven tak, aby v případě, že byl zároveň i místním důvěrníkem spolku okresní péče (někde nezastával obě funkce najednou), nemusel s sebou nosit dvě legitimace. To znamená, že z praktických důvodů byla v jedné legitimaci potvrzena z jedné strany funkce dozorčího důvěrníka a ze strany druhé důvěrníka místního spolku. Pokud zastával člověk pouze jednu funkci, byla v legitimaci vyplněna jen jedna strana. Takové odlišení bylo důležité, jelikož výkon obou funkcí byl rozdílný²¹: *Při dozoru nad dětmi v cizí péči a dětmi nemanželskými ve stáří do 14 let je důvěrník chráněn zákonem jako osoba úřední, ve funkci místního důvěrníka, který vede ochranný dozor nad veškerou mládeží svého obvodu do 18 let, vystupuje jen jako činovník spolkový.*²²

Smyslem dozoru bylo zajistit péči o ohrožené děti v pěstounských rodinách tak, aby nedocházelo k týrání, zanedbávání a zneužívání dětí. Ve své době se jednalo o velice pokrokovou reformu na poli péče o děti. V praxi to probíhalo tak, že po jmenování dozorčím důvěrníkem tato osoba obdržela od svého spolku seznam dětí do čtrnácti let, které byly nemanželské anebo v cizí péči a již se o ně spolek nějakým způsobem staral. Sám důvěrník měl také ve svém obvodu provádět depistáž neboli vyhledávací činnost takových dětí. Ze zákona dále vyplývala povinnost pro nové pěstouny, kteří chtěli převzít cizí dítě do své péče, ale rovněž i pro stávající, kteří již v péči cizí dítě měli, aby si ústně nebo písemně vyžádali povolení od dozorčího úřadu, respektive od okresní péče pro mládež, pokud na ni byl přenesen výkon dozoru, a to v místě svého bydliště.²³ V § 6

¹⁹ Srov. KRATINA, V. Součinnost Okresních péčí o mládež při provádění dozoru nad dětmi v cizí péči a dětmi nemanželskými. *Výroční zpráva ČZK za rok 1929*, Praha 1930, s. 7.

²⁰ Srov. tamtéž, s. 9–10.

²¹ Srov. KRATINA, V. Součinnost Okresních péčí o mládež při provádění dozoru nad dětmi v cizí péči a dětmi nemanželskými. *Výroční zpráva ČZK za rok 1929*, Praha 1930, s. 10.

²² Tamtéž.

²³ Srov. tamtéž, s. 10–11.

odst. 3 vládního nařízení č. 29/1930 Sb. bylo přesně uvedeno, kterým osobám může být povolení uděleno a kdo se může stát pěstounem: *Povolení udělí se jen osobám, jejichž osobní vlastnosti a rodinné, zdravotní, majetkové a bytové poměry poskytují záruku, že jsou s to, aby řádně a svědomitě plnily povinnosti, které na se berou. Osoby ty musí býti téže národnosti a téhož náboženského vyznání, jako dítě, jež se jim do péče odevzdává.*²⁴

Pokud bylo povolení pěstounům uděleno, obdrželi pěstounskou knížku, kde byly vyplněny nacionále pěstounů i dotyčného dítěte. Do této knížky potvrzoval dozorčí důvěrník svým podpisem, včetně data, každou svou provedenou návštěvu v rodině. Ze zákona měl do svěřených rodin k doзору docházet pravidelně, nejméně však jednou za měsíc. Jedenkrát za tři měsíce pak zasílal zprávu o dítěti okresní péči o mládež prostřednictvím okresního soudu.

Stejně tak i rodiče nemanželských dětí museli dozorčímu úřadu nahlásit, že mají v péči nemanželské dítě, aby se o takovém dítěti vědělo, jelikož mělo ze zákona právo na ochranu státu. V některých rodinách stačilo pouhé nahlášení, že se v rodině vyskytuje nemanželské dítě, a pokud byla péče o ně výborná, mělo hlášení pouze informativní charakter a dozor zde nebylo nutné vykonávat. Jestliže bylo shledáno, že takové dítě v rodině potřebuje nad svou výchovou a zaopatřením dozor, byla i takovým rodičům vydána knížka podobná knížce pěstounské, kam dozorčí důvěrník zapisoval své návštěvy.

Dozorčí důvěrník musel vést jednak evidenci všech dětí, nad kterými prováděl svůj dohled, dále pak evidenci rodičů nemanželských dětí, pěstounů, kteří již měli v péči dítě podléhající doзору nebo nových osob, které teprve žádají o svěřením cizího dítěte do své péče. Pro každé dítě, nad jehož péčí prováděl dohled, musel založit jeho osobní spis, kam ukládal veškeré zprávy a jinou písemnou korespondenci.²⁵

Veškeré změny (například odstěhování se, úmrtí, změna výchovy dítěte apod.) týkající se dozorovaných dětí musely být nahlášeny do 15 dnů. Zákon pamatoval i na udělení sankcí za porušení zákona v případě, že tato povinnost nebude splněna, nebo někdo převezme do péče cizí dítě nebo předá své dítě do cizí péče bez potřebného povolení, nebo pokud neplní povinnosti uložené dozorcím důvěrníkem, anebo vědomě uvede nepravdivé informace. V takových případech mohla být dotyčná osoba potrestána

²⁴ Vládní nařízení ze dne 14. března 1930, jimž se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. *Výroční zpráva ČZK za rok 1929*, Praha 1930, s. 20.

²⁵ Srov. KRATINA, V. Součinnost Okresních péčí o mládež při provádění doзору nad dětmi v cizí péči a dětmi nemanželskými. *Výroční zpráva ČZK za rok 1929*, Praha 1930, s. 4–13.

pro přestupek peněžní pokutou do 1 000 korun nebo vězením do jednoho měsíce. Pokud se tato osoba dopustila přímo trestného činu, byla souzena podle trestního zákona.²⁶

Péči o děti a mládež upravovaly ještě další zákony, a to například:

– **zákon č. 117/1927 Sb., o potulných cikánech** ze dne 14. července 1927 a prováděcím nařízením č. **68/1928 Sb.** ze dne 26. dubna 1928. Tento diskriminační zákon se nedotýkal pouze jmenované menšiny, ale všech různě migrujících (kočujících nebo toulajících se) osob bez příslušnosti ke svému trvalému bydlišti. Zákon upravoval, kromě jiného, jakým způsobem má být poskytnuta ochrana státu dětem a mládeži do osmnácti let, pokud je péče o ně, ze strany rodičů nebo pečujících osob, špatná nebo nevyhovující tak, aby byl zajištěn jejich řádný vývoj. Tyto děti pak byly umisťovány do náhradních rodin nebo ústavů na základě rozhodnutí soudu. Před svým rozhodnutím soud ještě požádal o vyjádření se ke skutečnostem okresní péči o mládež v působnosti svého obvodu, pokud nebyla založena, pak podobnou instituci zabývající se péčí o mládež (například pobočku Československého Červeného kříže). Jestliže došlo k umístění dětí do výchovných ústavů, veškeré náklady s tím spojené i samotný pobyt, hradilo ministerstvo sociální péče, v případě, že k tomu nebyla oprávněná jiná osoba.²⁷

– **zákon č. 4/1931 Sb., na ochranu osob oprávněných požadovati výživu, výchovu nebo zaopatření** v platném znění od 25. února 1931 – tzv. **alimentační zákon**. Dosud totiž byla vyživovací povinnost, ať už k dětem nebo i jejich matkám, jen jakousi morální slušností, od vydání zákona se jednalo o povinnost právně uzákoněnou, včetně náležitého postihu²⁸: *Neplnění alimentární povinnosti zúmyslné nebo z hrubé nedbalosti může býti trestáno jako přestupek vězením v trvání jednoho týdne až 6 měsíců a ztrátou volebního práva do obcí, jestliže je tímto zanedbáním vydán oprávněný nouzi, nebo musí být podporován odjinud, na př. od Okresní péče o mládež, aby nebyl nouzi vydán.*²⁹

²⁶ Srov. Zákon ze dne 30. června 1921 o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. *Výroční zpráva ČZK za rok 1929*, Praha 1930, s. 15.

²⁷ Srov. KRATINA, V. Právní podklad pro práci v péči o mládež. *Výroční zpráva ČZK za rok 1930*, Praha 1931, s. 15–16.

²⁸ Srov. tamtéž, s. 10.

²⁹ Tamtéž.

– **zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží** v platném znění od 1. října 1931. S přijetím zákona byla definována hranice trestní odpovědnosti mládeže. Podle tohoto zákona mohly být souzeny děti a mládež od 14 do 18 let věku. Cílem trestu neměla být v žádném případě odplata za spáchané provinění, ale především snaha o nápravu chování a jednání mladistvého, tak, aby chtěl žít lepší a hodnotnější svůj budoucí život. Vznikl institut soudu mládeže, žalobce mládeže a ochranné výchovy.³⁰

1.1.3 Základní rozdělení institucí z hlediska právního základu

Instituce, které se věnovaly sociální a humanitní péči, se z hlediska právního základu rozdělovaly na spolky, ústavy a zařízení.

1.1.3.1 Spolky

Mezi spolky spadají všechny charitativní sociální útvary, které vznikly na základě přijetí říšského zákona č. 134/1867, o spolčovacím právu. Jejich činnost spočívá v přímé a okamžité pomoci potřebným, dále ve zřizování a vydržování vlastních ústavů a zařízení pro péči o potřebné, anebo podpoře cizích ústavů a zařízení.³¹ *Rozeznáváme proto dobročinné spolky na podporu chudých a mládeže, spolky na budování a vydržování ústavů dobročinných a spolky na subvencování takových ústavů.*³²

1.1.3.2 Ústavy

Za ústavy pokládáme takové prostorové zařízení, kde je prováděna konkrétní praktická péče v místnostech k tomu určených, a to ve vlastních, či pronajatých bytech nebo domech.³³

*Ústavy pro chudé a pro péči o mládež jsou instituce účelně vybavené pro úplné nebo částečné, ať už trvalé nebo přechodné zaopatření svých chovanců.*³⁴

1.1.3.3 Zařízení

Mezi zařízení řadíme dočasná, přechodná nebo ambulantní účelová sociální centra bez stálého sídla, jimiž se plní úkoly veřejné nebo dobrovolné péče, a to sociální, zdravotní, výchovné nebo rekreační.³⁵

³⁰ Srov. tamtéž, s. 10–13.

³¹ Srov. TVRDOŇ, A. *Spolky, ústavy a zařízení pro péči o chudé a péči o mládež ochrany potřebnou v republice Československé*. Praha: Politika, 1936, s. 11.

³² Tamtéž.

³³ Srov. tamtéž.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Srov. tamtéž, s. 11.

1.1.4 Základní rozdělení institucí z hlediska povahy podporování

Všechny spolky, ústavy a zařízení můžeme dále rozdělit z hlediska podpory na veřejnoprávní, polooficiální nebo soukromoprávní povahy.

1.1.4.1 Instituce veřejnoprávní povahy

Mezi instituce veřejnoprávní povahy se řadily všechny ústavy a zařízení ve vlastnictví a spravování samosprávných celků. Samosprávné celky se dělily na obce, okresy, země a stát. Příkladem takových institucí jsou mateřské školy a opatrovny, poradny pro matky, poradny „Našim dětem“, vychovatelny, sirotčince, chorobince, chudobince (starobince), ústavy pro péči o děti (nalezince), výchovny (polepšovny) pro mládež, státní dětské domovy, státní ústavy pro tělesně a duševně vadné, trachomové stanice.³⁶

1.1.4.2 Instituce polooficiální povahy

Jedná se o instituce péče o mládež, na něž je na základě platné právní normy přenesena působnost státu (veřejnoprávní působnost) – například Zemské a Okresní péče o mládež nebo Československý Červený kříž.³⁷

1.1.4.3 Instituce soukromoprávní povahy

Mezi instituce soukromoprávní povahy se řadila všechna sociální a humanitární zařízení zřizovaná z finančních prostředků soukromých osob, pokud zůstala v jejich vlastnictví a další správě. Jednalo se o různé spolky, charitativní organizace, svazy nebo církve.³⁸

³⁶ Srov. tamtéž.

³⁷ Srov. tamtéž.

³⁸ Srov. tamtéž.

2 Česká zemská komise pro péči o mládež v Čechách

Česká zemská komise pro péči o mládež vznikla v roce 1908 jako soukromá instituce při stávající Zemské školní radě. Stala se ústředím českých dobročinných spolků, které se zabývaly péčí a ochranou ohrožené mládeže do 18 let. Zároveň byla spojovacím prvkem mezi českými dobročinnými organizacemi (již o čtyři roky dříve vznikly okresní komise pro péči o mládež – více o vzniku srovnej podkapitola 1.1.2) a takzvanou veřejnou chudinskou péčí. Koordinovala a zaštiťovala činnost těchto spolků tak, aby nedocházelo k roztříštěnosti jednotlivé sociální péče o děti a mládež.

V době 1. světové války a ještě i v době poválečné Česká zemská komise plnila některé úkoly, které náležely do působnosti okresním komisím pro péči o mládež. Například zajišťovala umístění dětí do ústavů, rodinných kolonií nebo náhradních rodin, dále rozhodovala o vyplácení takzvaných výchovacích příspěvků pro osiřelé děti po padlých vojínech. Důvodem převzetí těchto úkolů byly například omezené finanční možnosti, kdy se v době války některým okresním komisím nedostávalo potřebné množství finančních prostředků tak, aby mohly vykonávat dostatečnou péči o mládež, pro jakou byly zřízeny, nebo skutečnost, že v mnoha okresech ani nebyly okresní komise zřízeny.

Po vzniku samostatné Československé republiky byly Okresní komise pro péči o mládež přejmenovány na Okresní péče o mládež a začaly se zakládat a rozšiřovat i v okresech, kde dosud tato péče nebyla zřízena, a tudíž nefungovala. Česká zemská komise pak postupně přesunula zpět na okresní péče ty činnosti, které vykonávala místo nich, aby se mohla věnovat svým úkolům vyplývajícím z ústřední péče o děti na území celé republiky. Kromě těchto úkolů se dál starala o již zřízené vlastní ústavy a děti v nich umístěné, zakládala nové ústavy, přerozdělovala okresním péčím peníze na činnost poskytnuté státem, shromažďovala statistické údaje o prováděné sociální péči své i jednotlivých okresních péčí, vedla evidenci všech svých chráněnců i chovanců v ústavech nebo pořádala různé vzdělávací kurzy.³⁹

³⁹ Srov. Praktická péče o mládež. *Výroční zpráva ČZK za rok 1923*, Praha 1924, s. 15–18. Dostupné ve Státním okresním archivu v Tachově.

Pro názornost by bylo na místě uvést, jaké vlastní ústavy Česká zemská komise pro péči o mládež zřídila a následně se o ně starala. Například v roce 1923 se jednalo se o: **Výchovnu** pro mravně ohrožené dívky ve věku od 10 do 16 let v Ledcích-Šternberku u Smečna (1923), **Výchovnu** pro mravně ohrožené dívky mladší 14 let v Jilemnici (1912), **Výchovnu** pro mravně ohrožené chlapce ve věku od 7 do 15 let v Dobřichovicích (1919), **Výchovnu** pro mravně ohrožené chlapce v Kostelci nad Orlicí (1919), **Výchovnu** pro mravně ohrožené chlapce „Dobry Pastýř“ v Praze, **Výchovnu** pro lehce nebo středně mentálně postižené chlapce – popř. s kombinovaným zdravotním postižením – ve věku od 8 do 18 let v Hradci Králové (1910), **Dětský chorobinec** pro těžce mentálně postižené děti od 6 do 14 let v Praze (1912), **Domov mládeže pro učně /učňovský útulek/** v Praze (1911), **Domov mládeže pro studenty /studentský útulek/** v Praze a **Dětskou ozdravovnu** pro děti školou povinné v Toušeni.⁴⁰

Česká zemská komise pro péči o mládež jako soukromá instituce hospodařila především z peněz získaných výběrem pravidelných příspěvků od svých jednotlivých členů nebo vyživovacích příspěvků od povinných osob, výtěžkem z pořádání dobročinných nebo společenských akcí, obdržením darů nebo odkazů, správou různých finančních fondů a také s pomocí od státu. Třeba v roce 1923 činil státní příspěvek celkem 1 305 200 Kč.⁴¹

Příkladem finančních fondů, které spravovala Česká zemská komise, byly fondy z vkladů chovanců, stipendijní fond vojenských sirotek a společný fond vojenských sirotek, Československý vojenský fond pro vdovy a sirotky, fond M. R. Štefánka nebo důchodový fond úřednictva.⁴²

Mezi pravidelné veřejné dobročinné akce patřily především školní sbírky, zápisové sbírky, sbírka Mikulášský dárek, slavnost Vánočního stromu republiky nebo uspořádání sbírky u příležitosti oslavy Dětského dne. Pravidelnou společenskou akcí, jejíž výtěžek ze vstupného náležel na konto České zemské komise, bylo také každoroční pořádání koncertů vážné hudby v Obecním domě v Praze.⁴³

Česká zemská komise pravidelně vydávala o své činnosti výroční zprávu, a to většinou na počátku následujícího kalendářního roku. Zprávy o činnosti, kromě odborných článků, organizačních záležitostí, přehledu poskytnuté pomoci, statistických

⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 19–24. Údaje v kulatých závorkách znamenají rok vzniku ústavu, pokud byl ze zdroje patrný.

⁴¹ Srov. Celkový účet pokladni za rok 1923. *Výroční zpráva ČZK za rok 1923*, s. 38–41.

⁴² Srov. Rozvaha k 31. prosinci 1923. *Výroční zpráva ČZK za rok 1923*, s. 48–49.

⁴³ Srov. Hospodářská činnost. *Výroční zpráva ČZK za rok 1923*, s. 30–31.

údajů za uplynulý rok a inzertní reklamy různých firem a podnikatelů, obsahovaly také veškeré účetní rozvahy o hospodaření České zemské komise a výslednou zprávu o kontrole všech předložených účtů. Celkové hospodaření komise tak bylo transparentní a přehledné nejen pro širokou laickou veřejnost, ale i pro jednotlivé dárcy, kteří se tak mohli přesvědčit, jak bylo s jejich dary nebo penězi skutečně naloženo.

V jednotlivých výročních zprávách dále nechybělo poděkování za poskytnutou dobročinnost, ke kterému byla zároveň připojena žádost o další či novou pomoc. Například v roce 1923 měla žádost o finanční nebo věcnou podporu následující podobu: *Vyslovujice všem příznivcům České zemské komise neličený dík, prosíme o další mravní i hmotnou pomoc připomínajice, že jest naší povinností umírňovati osud nebohých dětí ochrany a pomoci potřebných a že jest nutno si pamatovati, že není šťasten národ, z něhož třeba jen malá část necítí se šťastnou.*⁴⁴

2.1 Vlastní spolková činnost v roce 1929

Jak bylo již uvedeno, Česká zemská komise byla institucí, která měla na starosti vykonávání nejrůznějších cílů a úkolů, které vyplývaly jednak z toho, že byla ústředním spolkovým orgánem, ale také sama poskytovala péči ohroženým dětem. Pro přehlednější a snazší uspořádání její vlastní činnosti bude nejjednodušší rozdělit tuto podkapitulu na další dva oddíly – na praktické záležitosti a vlastní péči o děti.

2.1.2 Praktické záležitosti

Jak vyplývá z účetní rozvahy, příjmy České zemské komise za rok 1929 činily 2 564 358 Kč 96 hal., a výdaje 2 562 235 Kč 74 hal., přesto vznikl schodek mezi příjmy a výdaji (asi 300 tisíc korun), jelikož existovaly takzvané pasivní nedoplatky (nezaplacené účty, neuhrazené ošetřovné apod.). Státní příspěvek byl poskytnut ve výši 935 499 Kč.⁴⁵

V tomto roce bylo v Čechách zřízeno a pracovalo již 214 okresních péčí o mládež, které Česká zemská komise vedla v evidenci, a jimž byla ústředním a poradním orgánem. Zemská komise pro okresní péče vydávala různé tiskopisy a formuláře pro usnadnění jejich sociální práce a vedení spisové dokumentace klientů pro vlastní spolkovou činnost okresních péčí.⁴⁶

⁴⁴ Tamtéž, s. 33.

⁴⁵ Srov. Hospodářská činnost. *Výroční zpráva ČZK za rok 1929*, s. 104–105.

⁴⁶ Srov. Zpráva organizační a propagační. *Výroční zpráva ČZK za rok 1929*, s. 58.

V roce 1929 předsedal České zemské komisi JUDr. Antonín Tůma (*sekční šéf ministerstva sociální péče*). Další členy presidiální rady komise tvořily: dva místo–předsedové, dva jednatelé, finanční referent a patnáct ostatních referentů.⁴⁷

2.1.3 Péče o děti

Individuální péče o děti se dělila podle druhu závislosti na péči o děti:

1. *zdravé – normální a zanedbané*
2. *zdravé – normální, ale zanedbané nebo mravně vadné*
3. *nemocné*
4. *defektní*⁴⁸

Péči o všechny uvedené skupiny dětí již měly na starosti převážně jednotlivé okresní péče. Česká zemská komise si ponechala pouze péči o děti ve svých vlastních ústavech, čili péči o děti zanedbané nebo mravně vadné a o děti normální, které byly vychovávány v rodinných koloniích, které také zajišťovala komise. Přesto stále ještě existovaly okresy, kde nebyla okresní péče zřízena, nebo se některým okresním péčím nedostávalo finančních prostředků na vlastní činnost, pak na sebe úkoly těchto uvedených okresních péčí přebírala Česká zemská komise.⁴⁹

Česká zemská komise, ale v podstatě i všechny okresní péče, postupovaly v péči o ohrožené děti a mládež stejně, podle jedné velice důležité zásady:

*Přednost dávána péči rodinné před ústavní, jakožto účinnější a lacinější. Dítě, jež vyrůstá v přirozeném domácím prostředí, jest lépe pro život vyzbrojeno, než dítě vyrostlé v ústavě, kde výchova děje se často poněkud šablonovitě s přesným vymezením práv a povinností každého jednotlivého chovance. V rodině běře dítě účast na všech jejích radostech a strastech, je přidržováno k rozmanitým drobným pracem a úkolům a tím vším posiluje se jeho individualita.*⁵⁰

2.1.3.1 Náhradní rodinná péče

Česká zemská komise zajišťovala péči o děti zdravé a normální, které osiřely nebo se o ně rodina nemohla již postarat, náhradní rodinou péčí. A to v rodinných koloniích

⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 110.

⁴⁸ Praktická péče. *Výroční zpráva ČZK za rok 1930*, s. 72.

⁴⁹ Srov. Praktická péče o mládež. *Výroční zpráva ČZK za rok 1929*, s. 59–62.

⁵⁰ Praktická péče. *Výroční zpráva ČZK za rok 1930*, s. 73.

nebo pěstounských rodinách, které vychovávají děti zdarma (bez nároku na jakýkoliv příspěvek).

Neplacení pěstouni – ve sledovaném roce se starali celkem o 92 dětí (během roku přibylo 10 dětí). Výchova dětí většinou u bezdětných manželů byla Českou zemskou komisí pravidelně kontrolována.

Rodinné kolonie – v určené lokalitě byly děti umísťovány do českých rodin a byly pod stálým výchovným dohledem, který vykonával ředitel české školy, kam děti také docházely na vyučování. Dále byly děti pod pravidelnou kontrolou praktického lékaře, který měl ordinaci v místě uvedené kolonie. Rodiny dostávaly na výchovu dětí finanční podporu. Tento způsob výchovy potřebných dětí se dle vyjádření České zemské komise výborně osvědčil. Existovaly tři takové kolonie – ve Zdeslavi u Rakovníka, v Rokytnici u Žamberka a ve Ždírci u Polné, kam byla umísťována pouze děvčata. V roce 1929 bylo v rodinných koloniích postaráno celkem o 30 dětí s celkovým nákladem na péči ve výši 36 167,92 Kč.

Placení pěstouni – 22 dětí bylo umístěno v rodinách pěstounů, kteří pobírali za výchovu dětí finanční příspěvek. O tyto děti se postarala Česká zemská komise v zastoupení za okresní péče, které neměly dostatek finančních prostředků na pobyt dětí v pěstounských rodinách.⁵¹

2.1.3.2 Ústavní péče

Na rozdíl od zmiňovaného roku 1923 (viz kap. 2) byly v roce 1929 Českou zemskou komisí spravovány již pouze tři ústavy. Během roku se ještě otevřel zcela nový dětský domov. Takže komise zajišťovala ústavní péči celkem ve čtyřech lokalitách:

Dívčí výchovna v Jilemnicích – *určena pro dívky nedostatečně vychované, opuštěné, mravně ohrožené a zanedbané ve věku 6 – 14 let.* Dívky byly vzdělávány v ústavní škole a po vyučování se zabývaly domácími a ručními pracemi (vaření, úklid, praní

⁵¹ Srov. Praktická péče o mládež. Výroční zpráva ČZK za rok 1929, s. 59–62.

prádla, žehlení, šití apod.) V roce 1929 bylo v péči ústavu 49 děvčat, z toho bylo v průběhu roku 12 z ústavu propuštěno.⁵²

Dívčí výchovna v Dobřichovicích – určena pro dívky opuštěné, zanedbané, mravně ohrožené a mravně vadné ve věku 14 až 18 let s dokončenou školní docházkou. Tento ústav navazoval na péči Výchovny v Jilemnici, pokud nemohly být chovanky již propuštěny. Některé dívky navštěvovaly pokračovací živnostenskou školu, některé docházely do ústavní večerní školy. K ústavu patřilo domácí hospodářství, ústavní zahradnictví a řemeslné dílny (krejčovská – šití prádla a oblečení, uměleckých ručních prací – vázání koberců, pletení, háčkování, vyšívání), kde byly chovanky různě zaměstnány. V roce 1929 bylo v péči ústavu 53 dívek.⁵³

Chlapecká výchovna v Leducích-Šternberku – určena pro mravně ohrožené a mravně vadné hochy ve věku 10 – 18 let. Chlapci byly rozděleny na tři skupiny: v první skupině byli chlapci ve věku 10 – 14 let, kteří navštěvovali ústavní školu; druhou skupinu tvořili chlapci starší čtrnácti let, kteří navštěvovali ústavní zahradnictví nebo řemeslné dílny (knihařské, košíkářské, krejčovské); třetí skupinu tvořili chlapci starší čtrnácti let, kteří se zabývali zemědělskými pracemi na ústavním statku. V roce 1929 bylo v péči ústavu 59 chovanců, z toho bylo v průběhu roku 22 z ústavu propuštěno.⁵⁴

Zajímavostí bylo, že v září 1929 proběhla kompletní výměna chovanců výchoven v Dobřichovicích a v Leducích. Původně byla Dobřichovická výchovna určena pro chlapce a Ledecká pro děvčata. Důvodem přemístění byl právě školní statek v Leducích, jelikož děvčata nestačila na náročnou práci v zemědělství a po propuštění z ústavu se dále o práci v zemědělství ani neucházela. Změnou výchoven narostly České zemské komisi další náklady, jelikož oba ústavy potřebovaly různé opravy a úpravy tak, aby prostředí vyhovovalo novým obyvatelům.⁵⁵

Masarykův dětský domov v Novém Světě – ústav byl zařízen pro 24–28 dětí obojího pohlaví, ve věku 6–14 let. Do péče se měly přijímat děti osiřelé, poloosiřelé, opuštěné, tělesně a duševně zdravé, které měli navštěvovat místní českou obecnou nebo měšťanskou školu. Dětem by se pak dostávalo plné ústavní péče, tj. zaopatření

⁵² Srov. Péče ústavní. Výroční zpráva ČZK za rok 1929, s. 90–93.

⁵³ Srov. tamtéž, s. 93–96.

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 87–89.

⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 86–87.

rodinného, školního a lékařského ošetření. Původně projekt na vznik a realizaci uvedeného dětského domova vznikl z nápadu sdružení tří českých okresních péčí v Krkonoších. V roce 1925 se tak dohodly na stavbě dětského domova pro české osiřelé děti Okresní péče z Rokytnice nad Jizerou, Vrchlabí a Hostinném. Stavbu postavily, ale neměly dostatek finančních prostředků na doplacení její dostavby a vůbec i na pozdější vybavení budovy. V roce 1929 proto požádaly Českou zemskou komisi, zda by nemohla doplatit stavební práce na tomto objektu a ústav pak převzít pod svou ochranu, péči a zajistit jeho další provoz. Česká zemská komise souhlasila s převedením ústavu do svého vlastnictví i s následným jeho provozováním. Očekávala, že první potřebné děti by mohly být do ústavu přijímány v roce 1930 nebo 1931.⁵⁶

Učňovský útulek – vznikl v roce 1911. Jeho hlavním smyslem bylo poskytovat bydlení a stravu chudým učňům. V roce 1929 bylo v internátě celkem 54 chovanců. *Ústav měl 12 ložnic po 5–8 lůžkách, čítárnu, hernu, besídkovou místnost, umývárnu sprchovou koupelnu, jídelnu, kuchyni, spíž, kancelář a šatny.*⁵⁷

2.1.3.3 Mimořádné akce

Ve sledovaném roce proběhla po celé republice **pomocná stravovací akce pro potřebné děti**. Již v roce 1928 vláda rozhodla o poskytnutí státní pomoci ve výši 5 mil. Kč na stravování dětí v zimě na přelomu let 1928 a 1929. Tato pomoc státu byla poskytnuta na pravém místě a později se prokázalo, jak bylo schválení vyplacení příspěvku velice prozíravé a účelné, jelikož v roce 1929 nastala skutečně nelitostná a mrazivá zima. Touto celostátní akcí se alespoň podařilo zmírnit následky kruté zimy pro děti nemajetných nebo nezaměstnaných rodičů. Státní příspěvek byl rozdělen do jednotlivých zemí státu a realizací akce byly pověřeny zemské ústředny pro péči o mládež. Dohled nad akcí převzalo ministerstvo pro zásobování lidu. Pro české děti akci zaopatřila Česká zemská komise v celém svém obvodu. Akce proběhla ve 154 soudních okresech a celkový výdaj činil 1 635 605 Kč. *(Pro názornost: v 915 stanicích bylo denně v průměru stravováno 55 514 dětí a po celou dobu akce bylo zdarma dětem většinou ve školách poskytnuto 2 836 072 přesnídávek nebo obědů. Zprávu o akci předložilo pouze 137 okresů, takže statistické údaje nejsou zcela přesné.)*⁵⁸

⁵⁶ Srov. Péče ústavní. *Výroční zpráva ČZK za rok 1929*, s. 96–98.

⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 98.

⁵⁸ Srov. Praktická péče o mládež. *Výroční zpráva ČZK za rok 1929*, s. 65–66.

Vydávání zvýhodněných jízdenek na vlak – Česká zemská komise byla zmocněna ministerstvy sociální péče a železnice, aby vydávala finančně zvýhodněné jízdenky na dopravu potřebných dětí do trvalé rodinné péče, ústavů nebo léčeben. V roce 1929 bylo vydáno celkem 948 jízdenek zdarma a 562 jízdenek polovičních.⁵⁹

2.2 Vlastní spolková činnost v roce 1930

2.2.1 Praktické záležitosti

Jak vyplývá z účetní rozvahy za rok 1930, příjmy České zemské komise činily 3 613 564 Kč 04 hal., a výdaje 2 863 141 Kč 61 hal. Přestože byl státní příspěvek poskytnutý v nižší částce než v předešlém roce – ve sledovaném roce činil 895 000 Kč.⁶⁰

V tomto roce bylo v Čechách zřízeno a pracovalo již 216 okresních péčí o mládež, s celkovým počtem 56 075 členů. V souvislosti s přijetím vládního nařízení č. 29/1930, které provádělo zákon č. 256/1921, o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských (podrobně viz kap. 1.1.2) převzalo dozor nad dětmi české národnosti celkem 188 českých okresních péčí o mládež. Pro tyto spolky zorganizovala Česká zemská komise devět informačních sjezdů, a to z příkazu ministerstva sociální péče. K samotnému výkonu dozoru vydala komise 12 druhů tiskopisů v počtu přes 900 000 kusů a nákladem přes 70 000 Kč. Vzhledem k navýšené administrativě a zvýšením nákladů za poštovné dokázala komise zajistit, aby byla zemská ústředí i veškeré okresní péče osvobozeny od poštovních poplatků v souvislosti s rozesíláním úřední korespondence. Od poplatků tak byl zproštěn písemný styk všeho druhu, a to zemských komisí pro péči o mládež, okresních péčí o mládež a dozorčích důvěrníků, pokud se týkal výše uvedeného prováděcího nařízení č. 29/1930 Sb. a byl zasílán státním úřadům.⁶¹ *Osvobození od poštovného náleželo též úředním dopisům poručenských soudů na Okresní péče o mládež, jich generální poručenstva, na dozorčí důvěrníky a na zemská ústředí péče o mládež.*⁶²

Také pro Českou zemskou komisi vyvstaly nové úkoly s přijetím vládního nařízení, kterým se prováděl zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. Jednalo se o dohled nad soukromými ústavy: *Zemský úřad v Praze přibral ve smyslu § 5. vlád. nař.*

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 65.

⁶⁰ Srov. Hospodářská činnost. *Výroční zpráva ČZK za rok 1930*, s. 110.

⁶¹ Srov. Ochrana dětí v cizí péči a dětí nemanželských v Čechách. *Výroční zpráva ČZK za rok 1930*, s. 27–28.

⁶² Tamtéž, s. 28.

č. 29/30 Českou zemskou komisi pro péči o mládež k výkonu dozoru nad soukromými ústavami v Čechách, které mají ve své péči české děti, požívající ochrany podle zákona čís. 256/21. Česká zemská komise ustavila pro výkon dozoru nad soukromými ústavami zvláštní komisi a pověřila tři své úředníky výkonem dozoru.⁶³

I v roce 1930 předsedal České zemské komisi JUDr. Antonín Tůma. Další členy presidiální rady komise tvořili: tři místopředsedové, dva jednatele, finanční referent a čtrnáct ostatních referentů.⁶⁴

2.2.2 Péče o děti

2.2.2.1 Náhradní rodinná péče

Neplacení pěstouni – ve sledovaném roce se starali celkem o 100 dětí. Výchova dětí většinou u bezdětných manželů byla Českou zemskou komisí pravidelně kontrolována.

Rodinné kolonie – i v roce 1930 existovaly tři stejné rodinné kolonie – ve Zdeslavi u Rakovníka, v Rokytnici u Žamberka a ve Ždírci u Polné, kam byla umísťována pouze děvčata. V rodinných koloniích bylo postaráno celkem o 34 dětí.

Placení pěstouni – 23 dětí bylo umístěno v rodinách pěstounů, kteří pobírali za výchovu dětí finanční příspěvek, a to v celkovém nákladu 24 909 Kč. O tyto děti se postarala Česká zemská komise v zastoupení za Okresní péče, které neměly dostatek finančních prostředků na pobyt dětí v pěstounských rodinách.⁶⁵

2.2.2.2 Ústavní péče

Dívčí výchovna v Jilemnici – určena pro dívky nedostatečně vychované, opuštěné, mravně ohrožené a zanedbané ve věku 6 – 14 let. V roce 1930 bylo v péči ústavu 51 chovaneček.

Dívčí výchovna v Dobřichovicích – určena pro dívky opuštěné, zanedbané, mravně ohrožené a mravně vadné ve věku 14 až 18 let s dokončenou školní docházkou. V roce 1930 bylo v péči ústavu 28 chovaneček.

Chlapecká výchovna v Ledcích-Šternberku – určena pro mravně ohrožené a mravně vadné hochy ve věku 10 – 18 let. V roce 1930 bylo v péči ústavu 55 chovanců.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Srov. Členové pres. rady. Výroční zpráva ČZK za rok 1930, s. 122.

⁶⁵ Srov. Praktická péče. Výroční zpráva ČZK za rok 1930, s. 72–77.

Masarykův dětský domov v Novém Světě – provoz nového dětského domova byl zahájen již v roce 1930, kdy bylo během roku postaráno celkem o 34 dětí.⁶⁶

Učňovský útulek – vznikl v roce 1911. Jeho hlavním smyslem bylo poskytovat bydlení a stravu chudým učňům. *V roce 1930 bylo v útulku umístěno na celé zaopatření celkem 67 chovanců, z nichž bylo 20 úplných sirotků a 25 polosirotků.*⁶⁷

2.2.2.3 Mimořádné akce

Také v roce 1930 proběhla po celé republice **pomocná stravovací akce pro potřebné děti**. Tentokrát probíhala na celkem 1 063 místech ve 151 soudních okresech a celkový výdaj činil 1 503 730 Kč (kromě Prahy). V zimním období po dobu 3 – 4 měsíce bylo denně v průměru stravováno 55 916 dětí a po celou dobu akce bylo zdarma dětem většinou ve školách poskytnuto 2 748 295 přesnídávek nebo obědů.

V roce 1930 kromě stravovací akce proběhla i **ošacovací akce**, a to u příležitosti oslavy 80. narozenin T. G. Masaryka – prezidenta republiky. Tuto akci zorganizovalo ministerstvo pro zásobování lidu, které ze svého rozpočtu na akci vyčlenilo jeden milion korun a požádalo o součinnost s realizací celorepublikové akce Českou zemskou komisí. Jednalo se o zhotovení oblečků pro chlapce ve věku 6 – 12 let, tedy povinné školní docházkou. Na základě výběru samotného ministerstva získala zakázku na ušití oblečků firma Prvoděv Prostějov (první dělnické oděvní družstvo). Pro české děti bylo přiděleno ministerstvem pro zásobování lidu dohromady 2 858 oblečků, které Česká zemská komise přidělila chudým a potřebným okresům. Převážně se jednalo o okresy průmyslové, horské nebo s vysokou mírou nezaměstnanosti.⁶⁸

⁶⁶ Srov. Péče ústavní. *Výroční zpráva ČZK za rok 1930*, s. 93–101.

⁶⁷ Srov. Učňovský útulek. *Výroční zpráva ČZK za rok 1930*, s. 102–103.

⁶⁸ Srov. Pomocné akce na zmírnění nouze v okresech. *Výroční zpráva ČZK za rok 1930*, s. 78–80.

Vydávání zvýhodněných jízdenek na vlak – v roce 1930 bylo vydáno celkem 1 245 jízdenek zdarma a 928 jízdenek polovičních.⁶⁹

⁶⁹ Srov. Praktická péče. *Výroční zpráva ČZK za rok 1930*, s. 77.

3 Česká okresní péče o mládež

Jak bylo již uvedeno v předcházejících kapitolách, dobrovolnické spolky českých okresních péčí o mládež vznikaly především v obvodech soudního okresu. Hlavním záměrem byla sociálně-právní ochrana a péče o české děti. Jestliže nebyla v místě obvodu soudního okresu zřízena okresní péče, mohla její úkoly převzít buď okresní péče zřízená v sousedním okrese, anebo pokud to nebylo možné, přenášela tyto povinnosti na sebe přímo Česká zemská komise. Okresní péče byly zakládány ustavující schůzí, na které byl zvolen správní výbor, jenž podepsal zároveň i stanovy spolku. Stanovy okresní péče o mládež byly rozděleny na jednotlivé paragrafy, ve kterých bylo přesně vymezeno, za jakých podmínek bude spolek existovat. (Pro zajímavost čtenáře obsahuje jediná příloha této práce titulní stranu stanov, které přijal na své ustavující schůzi správní výbor spolku Okresní péče pro mládež v Plané – srovnej příloha).

Stanovy konkrétně obsahovaly například: základní označení spolku (název, sídlo, jednací řeč, obvod působnosti); jaký je cíl a oblast působnosti sdružení; jaké jsou pracovní prostředky spolku a kde budou získávány finanční prostředky na provoz spolku; kdo se může stát členem spolku, rozdělení jednotlivých členů a za jakých podmínek může být členství ukončeno; vymezení správních orgánů spolku; podmínky vzniku institutu generálního (hromadného) poručenství; jmenování důvěrníků spolku; zřízení pracovních odborů sdružení pro jednotlivé okruhy sociální péče; podmínky zřízení administrativní kanceláře nebo podmínky ukončení spolku.⁷⁰ Pro ucelení informací o činnosti spolku je důležité některá zásadní ustanovení podrobně definovat:

Účel a obor působnosti spolku – dle ustanovení § 2 přijatých stanov:

Sdružení Okresní péče o mládež je v obvodu svého okresu:

a) organizačním střediskem a ústředním vykonavatelem veškeré dobrovolné sociální péče o mládež, která potřebuje z jakýchkoli důvodů ochrany a pomoci ke svému zdárnému vývoji tělesnému, rozumovému nebo mravnímu;

⁷⁰ Srov. *Stanovy okresní péče o mládež se sídlem v Plané u Mar. Lázní*. Dostupné ve Státním oblastním archivu v Plzni, fond – Státní policejní úřad Planá, inv. č. 157, s. 1–8.

b) poradním a pomocným orgánem těch činitelů správy veřejné, kterým je sociální péče o tuto mládež uložena zákonem za povinnost.⁷¹

Prostředky peněžní a pracovní – dle ustanovení § 4 přijatých stanov:

Mezi pracovní prostředky spolku patřily: jednání jejích jednotlivých členů, či správních orgánů a zřízení administrativní kanceláře.

Finanční prostředky na provoz spolku tvořily: převážně členské příspěvky, dále výnosy z pořádaných akcí nebo různých sbírek, vlastnictví movitého i nemovitého majetku spolku, dobročinná pomoc a odkazy nebo dary soukromých osob nebo veřejných činitelů.⁷²

Členství – dle ustanovení § 5 přijatých stanov:

Členem Okresní péče mohla být jakákoliv fyzická nebo právnická osoba. Členství se dělilo na 4 skupiny: čestné, zakládající, přispívající nebo činné. Členství ve spolku bylo ukončeno buď vyloučením (na základě rozhodnutí smírčího soudu), nebo smrtí člena, anebo také vlastním odchodem (například z důvodu odstěhování se, či prohlášení správního výboru, že dotyčný přispívající člen po dva roky za sebou a přes dvojitou písemnou upomínku nezaplatil stanovené členské příspěvky).⁷³

Správní orgány Okresní péče o mládež – dle ustanovení § 6 přijatých stanov:

Správní orgány Okresní péče o mládež jsou:

- a) valná schůze*
- b) správní výbor*
- c) předsednictvo*
- d) pracovní odbory*
- e) důvěrníci⁷⁴*

⁷¹ Tamtéž, s. 1.

⁷² Srov. tamtéž, s. 2.

⁷³ Srov. tamtéž, s. 2–3.

⁷⁴ Srov. tamtéž, s. 3.

Valná schůze (ust. § 7) – se konala jedenkrát za rok.

Mezi hlavní úkoly valné schůze patřilo:

- schvalování rozpočtu, účetních uzávěrek, zpráv o činnosti spolku, zpráv o kontrole účtů a pokladny
- volba správního výboru a kontrolorů hospodaření provedena hlasovacími lístky (na jeden rok byli voleni vždy 2 kontroloři účtů a pokladny a 2 jejich náhradníci, ani jeden z nich však nesměl být členem správního výboru; o členech správního výboru viz níže)
- volba čestných členů spolku (na základě návrhu předsednictva a správního výboru)
- schvalování usnesení správního výboru o změně stanov nebo zrušení sdružení
- stanovení sazby členských příspěvků pro zakládající a přispívající členy.

Dále bylo pevně vymezeno, kdy je valná schůze usnášení se schopná, a že bylo možné svolat také mimořádnou schůzi (na žádost minimálně dvaceti členů spolku nebo na návrh správního výboru).⁷⁵

Správní výbor (ust. § 8 a 9) – jeho složení:

a) *volení členové* – byli voleni valnou schůzí o celkovém počtu 12 členů a 2 náhradníků, z nichž minimálně 3 měli být jmenovaní důvěrníci spolku

b) *virilní členové* – vždy jeden zástupce vyslaný z následujících úřadů nebo sdružení, pokud bylo v místě sídla spolku založeno: okresní úřad, okresní soud, obecní zastupitelstvo v místě sídla spolku, hlavní farní úřad v sídle spolku, okresní nemocenská pojišťovna, okresní konference učitelská, lékařská komora, Československý červený kříž nebo Masarykova liga proti tuberkulóze

c) *kooptovaní členové* – maximálně 10 členů, kteří byli navrženi správním výborem a jednalo se o zástupce z řad sdružení nebo zařízení zabývajících se sociální péčí o mládež v uvedeném okrese.

Členství ve správním výboru trvalo vždy tři roky. Správní výbor se scházel dle potřeby, minimálně jednou za 3 měsíce a mezi jeho hlavní úkoly patřila: volba předsednictva; svolávání valných schůzí; schvalování jednacích a organizačních řádů nebo správa a rozhodování ve věcech, které nebyly uloženy k plnění valné schůzi nebo předsednictvu.⁷⁶

⁷⁵ Srov. tamtéž.

⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 3–4.

Předsednictvo (ust. § 10) – jeho složení:

předseda, místopředseda, další funkcionáři správního výboru, zástupce okresního úřadu a okresního soudu. Počet členů záležel na rozhodnutí správního výboru, ale podle stanov mělo být předsednictvo minimálně pětičlenné a zvolené tak, aby každý pracovní odbor byl zastoupen jedním svým členem. Scházelo se dle potřeby, alespoň jednou v měsíci.⁷⁷

Pracovní odbory (ust. § 13) – *pro jednotlivá odvětví sociální působnosti Okresní péče o mládež, vyžadující činnosti zvláště rozsáhlé a intenzivní, zřídily se dle potřeby odbory. Zejména: Odbor pro ochranu matek a kojenců, odbor pro péči o dorost, odbor vyživovací a ošacovací, a pod. Které odbory se zakládaly, určil správní výbor, včetně oboru jejich působnosti. Členy odboru tvořili ti členové okresní péče, kteří se sami přihlásili.*⁷⁸

Důvěrníci (ust. § 17) – jmenoval je a stanovil rozsah jejich působnosti vždy správní výbor spolku, který jim také vydával podrobné instrukce a legitimace s fotografií, kterými se prokazovali při výkonu své práce. Jmenování důvěrníci se zároveň stávali členy okresní péče.

*Úkol jejich záležel hlavně v tom, aby vyhledávali děti, potřebující pomoci, starali se jim o vhodnou sociální ochranu, podávali ústředí potřebné zprávy a návrhy, dozírali na zaopatření o výchovu dětí, jež jsou podporovány z prostředků Okresní péče o mládež nebo jiných korporací a fondů veřejných nebo soukromých.*⁷⁹

Úřadovna (ust. § 18) – každá okresní péče si mohla zřídit vlastní kancelář i s placeným personálem, která se stala administrativním ústředím takové péče v okrese. Vyřizovala veškerou korespondenci a administrativu, vedla seznamy potřebných dětí a pěstounských rodin, podávala potřebné informace nebo konzultace.⁸⁰

⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 4.

⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 5.

⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 6.

⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 7.

3.1 Česká okresní péče o mládež na Tachovsku

Zeměpisně se Tachovsko rozkládá na západě Čech a je přímo hraničním okresem. Ve třicátých letech minulého století byl vyšší územní správní jednotkou politický okres, který se dále dělil na okresy soudní. V jednom politickém okrese tak mohlo být více soudních okresů. Dnešní okres Tachov byl tehdy rozdělený na tři politické okresy: Planá, Stříbro a Tachov. Jednalo se o oblast zemědělskou, a co se týče národnostního složení obyvatelstva, většinovým národem byli Němci a Češi zde žili v menšině. Přesto v každém tehdejší politickém okrese Tachovska vzniklo postupně sdružení české okresní péče o mládež.

Jak bylo již uvedeno v úvodu práce, žádná z výročních zpráv okresní péče o mládež přímo v Tachově se v tachovském Státním okresním archivu do dnešních dnů nedochovala. Ale díky statistickým údajům, které shromažďovala Česká zemská komise o jednotlivých okresních péčích, můžeme pro názornost uvést alespoň základní údaje z výroční zprávy komise z roku 1930:

Česká okresní péče o mládež Tachov – vznikla v roce **1924**. Údaje z roku 1930:

Obvodem působnosti byly soudní okresy: Tachov a Přimda.

Počet členů: v roce 1929 = 262 a v roce 1930 = 168.

Členské příspěvky byly vybrány v celkové výši: 1 137 Kč.

Kancelář byla zřízena v české škole a úřední hodiny byly dle potřeby. Kancelář přijala 156 dopisů a odeslala jich 102. Pro administrativu byl jmenován tajemník, který byl také zároveň poručníkem z povolání.

Místních důvěrníků bylo jmenováno 8, z nichž všichni byli učitelé.

Pracovní odbory zřízeny nebyly.⁸¹

V 9 školních kuchyních stravovala celkem 144 dětí s celkovým nákladem 5 157 Kč.

12 dětí bylo podpořeno různými podporami v celkovém nákladu 1 044 Kč.

Celkem měla v péči **156 dětí** a náklady činily **6 201 Kč**.⁸²

⁸¹ Srov. Organizace Okresních péčí o mládež v Čechách v r. 1930. *Výroční zpráva ČZK za rok 1930*, s. 68–69.

⁸² Srov. Praktická činnost Okresních péčí o mládež v Čechách v r. 1930. *Výroční zpráva ČZK za rok 1930*, s. 88–89.

Česká okresní péče o mládež Stříbro – vznikla v roce **1924**. Údaje z roku 1930:

Obvodem působnosti byl soudní okres: Stříbro.

Počet členů: v roce 1929 = 151 a v roce 1930 = 170.

Členské příspěvky byly vybrány v celkové výši: 376 Kč.

Vlastní kancelář spolek neměl, ale úřední věci byly vyřizovány v české škole, jelikož pro administrativu byl jmenován tajemník, který byl zároveň jednatelem spolku a učitelem na této škole. Úřední hodiny byly denně. Kancelář přijala 293 dopisů a odeslala jich 262.

Byl ustanoven 1 poručník z povolání.

Místních důvěrníků bylo jmenováno 11, z nichž všichni byli učitelé.

Byl zřízen jeden pracovní odbor: Ochrany matek a kojenců.⁸³

V 11 školních kuchyních stravovala celkem 223 dětí s celkovým nákladem 5 905 Kč.

6 dětem poskytla stálé výchovaci příspěvky v nákladu celkem 810 Kč.

11 dětí bylo podpořeno různými podporami v celkovém nákladu 1 979 Kč.

Celkem měla v péči **240 dětí** a náklady činily **8 694 Kč**.

Ve svém správním obvodu spolek zřídil celkem 3 poradny matek, a to v obcích: Černošín, Kladruby a Stříbro.⁸⁴

Česká okresní péče o mládež Planá – byla ustanovena **26. října 1930**.

Obvodem působnosti byly soudní okresy: Planá a Bezručice.

Správní výbor zřídil celkem šest pracovních odborů:

1. *stravovací*
2. *ošacovací*
3. *hromadného poručenství*
4. *pro péči o mládež soudně stíhanou*
5. *dozoru nad mládeží v cizí péči podle zákona č. 29/1930 Sb.*
6. *odbor rodinné povšechné péče*⁸⁵

⁸³ Srov. Organizace Okresních péčí o mládež v Čechách v r. 1930. *Výroční zpráva ČZK za rok 1930*, s. 68–69.

⁸⁴ Srov. Praktická činnost Okresních péčí o mládež v Čechách v r. 1930. *Výroční zpráva ČZK za rok 1930*, s. 88–89.

⁸⁵ Srov. *Výroční zpráva České okresní péče o mládež* (dále zkracuji jen jako ČOPM) v Plané u Mar. Lázní za rok 1931, s. 1–2. Dostupné ve Státním okresním archívu v Tachově.

3.1.1 Činnost České okresní péče o mládež ve Stříbře v roce 1931

Politický okres Stříbro byl rozdělen na čtyři soudní okresy: Dobřany, Stod, Stříbro a Touškov. Jak bylo již zjištěno, do Tachovska spadal pouze soudní okres Stříbro, kde byla zřízena Česká okresní péče o mládež již v roce 1924. Na základě výsledků sčítání lidu z 1. prosince 1930 bylo shledáno, že k soudnímu okresu Stříbro náleželo 60 obcí s celkovým počtem 29 649 osob, z toho: německé národnosti bylo 26 651 osob a československé 2 529 osob.⁸⁶

Pro zajímavost: přímo ve Stříbře žilo 5 349 lidí, z toho: německé národnosti bylo 4655 osob, československé 581 osob a jiné národnosti 113 osob. Náboženské vyznání: 5016 lidí uvedlo římsko-katolické, 81 evangelické, 18 československé, 127 izraelské, 5 neuvedlo a bez vyznání byly 102 osoby.⁸⁷

Z výroční zprávy České okresní péče o mládež ve Stříbře za rok 1931 vyplývá následující:

Správním výborem byla svolána na neděli 28. února 1932 ve 14 hodin již sedmá valná schůze spolku a uskutečnila se v prostorách restaurace pana Antonína Harta ve Stříbře.

Počet členů byl: v roce 1930 = 170 a v roce 1931 = 136. (Během sledovaného roku přibylo 17 nových členů a 51 ubylo – většinou ti, kteří nezaplatili určené členské příspěvky nebo se odstěhovali.)

Členské příspěvky byly vybrány v celkové výši: 1 462 Kč.

Vlastní kancelář spolek neměl, ale úřední věci byly vyřizovány v ředitelně české školy, jelikož pro administrativu byl jmenován tajemník, který byl zároveň jednatelem spolku a učitelem na této škole. Úřední hodiny byly denně. Kancelář přijala 243 dopisů a odeslala jich 279. Podle potřeby byly některé záležitosti také vyřizovány v bytech členů předsednictva.

Byl ustanoven jeden poručník z povolání, kterým byla učitelka místní mateřské školky. Kolik měl generální poručník na starosti dětí celkem, se ve zprávě neuvádí.

Místních důvěrníků bylo jmenováno 11 a působili ve všech zřízených českých školách správního obvodu spolku, jelikož všichni z nich byli učitelé nebo správcové těchto škol.

⁸⁶ Srov. *Statistický lexikon obcí v republice Československé*. Díl první. Země Česká. Praha: Orbis, 1934, s. 336–338. Jedná se o vlastní výpočty autorky práce vypočtené na základě údajů z uvedeného zdroje.

⁸⁷ Srov. *tamtéž*, s. 337.

Byl zřízen jeden pracovní odbor: Ochrany matek a kojenců. Tento odbor měl na starosti 3 zřízené poradny matek, a to v obcích: Černošín, Kladruby a Stříbro. Náklady na odbor činily 960 Kč za rok.

V 11 českých školách byla opět realizována stravovací akce pro děti. Kolik bylo celkem nasyceno dětí, také ve zprávě není uvedeno – je zde pouze údaj, že stravování probíhalo v průběhu 3–6 měsíců v roce, a to s celkovým nákladem 6 685 Kč, z toho 3 500 Kč činila podpora ministerstva pro zásobování lidu. Zbytek hradila okresní péče z vlastních prostředků, zejména z výnosů různých sbírek.

Dále bylo ve zprávě uvedeno, že byly poskytnuty různé finanční nebo věcné podpory pro potřebné děti s celkovým nákladem 2 302 Kč. Některým dětem bylo poskytnuto také ošacení.

Celková finanční podpora České zemské komise pro péči o mládež byla 5 000 Kč.

Česká okresní péče pro mládež ve Stříbře měla v plánu vybudovat zdravotní a sociální dům, ale vzhledem k hospodářské krizi, která ovládla nejen Československo, ale celý svět, neměl spolek dostatek finančních prostředků na zahájení stavby, přestože pozemek byl již na stavbu připravený. Z důvodu hospodářské krize také spolek zredukoval svou výroční zprávu a upustil od podrobných údajů.

V roce 1931 předsedal správnímu výboru pan Alois Šála, který byl vrchním radou politické správy a okresním hejtmanem ve Stříbře. Dalšími členy předsednictva byly: místopředseda, jednatel, pokladník. Správní výbor dále tvořili: 9 volených členů, jejich 2 náhradníci a 6 virilních členů. Kooptovaný člen nebyl zastoupený, jelikož žádné zařízení nebo další sdružení poskytující sociální péči mládeži ve správním obvodu spolku nebylo zřízeno. Ustanoveni byli také 2 kontroloři hospodářské činnosti sdružení.⁸⁸

3.1.2 Česká okresní péče o mládež v Plané

Politický okres Planá byl rozdělen na 2 soudní okresy: Planá u Mariánských Lázní a Bezdržice. Na základě výsledků sčítání lidu z 1. prosince 1930 bylo zjištěno, že k politickému okresu Stříbro náleželo celkem 91 obcí (v soudním okrese Bezdržice = 50 obcí a v soudním okrese Planá = 41 obcí) s celkovým počtem 43 040 osob, z toho: k německé národnosti se přihlásilo 41 675 osob a k československé 1 031 osob.⁸⁹

⁸⁸ Srov. *Výroční zpráva ČOPM ve Stříbře za rok 1931*, s. 1–8. Dostupné ve Státním okresním archivu v Tachově.

⁸⁹ Srov. *Statistický lexikon obcí v republice Československé*. Díl první. Země Česká, s. 254–258. Jedná se o vlastní výpočty autorky práce vypočtené na základě údajů z uvedeného zdroje.

Pro zajímavost: přímo v Plané žilo 4 395 lidí, z toho: německé národnosti bylo 4057 osob, československé 249 osob a jiné národnosti 89 osob. Náboženské vyznání: 4251 lidí uvedlo římsko-katolické, 54 evangelické, 13 československé, 60 izraelské, 4 osoby neuvedly a bez vyznání bylo 13 osob.⁹⁰

Jak bylo již uvedeno, Česká okresní péče o mládež v Plané vznikla nejpozději z českých okresních péčí na Tachovsku, a to 26. října 1930. Na ustavující schůzi bylo určeno, že kdo se chce stát zakládajícím členem sdružení, musí zaplatit najednou nebo v pěti ročních lhůtách za sebou jdoucích nejméně 100 Kč. Přispívajícím členem se stal ten, kdo zaplatil roční příspěvek nejméně 5 Kč.⁹¹

V kapitole 3.1 bylo také již uvedeno, že správní výbor zřídil šest pracovních odborů. Dále byl ustanoven jeden poručník z povolání, který byl zároveň jednatelem sdružení a ve svém občanském povolání pracoval jako úředník Okresního úřadu v Plané. Bylo jmenováno 11 místních důvěrníků, kteří působili ve všech zřízených českých školách správního obvodu spolku, jelikož všichni z nich byli učitelé nebo správcové těchto škol.⁹² *V soudním okrese Planá se jednalo o tyto školy: Planá u M. L., Chodová Planá, Drmoul, Jemnice, Pavlovice. V soudním okrese Bezručice: Cebiv, Bezručice, Konstantinovy Lázně, Úterý, Skupeč, Krsy. Do kterých docházelo asi 300 dětí.*⁹³

3.1.2.1 Činnost České okresní péče o mládež v Plané v roce 1931

Jelikož v tomto roce spolek teprve svoji činnost zahajoval, výroční zpráva o této činnosti je poměrně stručná. Chybí zde také účetní rozvaha, včetně jakéhokoliv vyčíslení poskytovaných nákladů. Pro představu budou uvedeny alespoň počty dětí, o které se okresní péče v uvedeném roce postarala:

Stravovací odbor – v 8 školních kuchyních dostalo stravu celkem 125 potřebných dětí (z toho 6 dětí do věku šesti let; 119 dětí ve věku 6–14 let), a to v době od 1. prosince 1930 do 15. dubna 1931. Celkem bylo vydáno 7 741 porcí.

Ošacovací odbor – celkem bylo obdarováno 49 dětí, které dohromady obdržely:

3 chlapecké šaty, 11 párů obuvi, 18 kusů prádla, 34 párů punčoch, 23 párů rukavic, 21 m chlapecké látky a 22 m dívčí látky na šaty.

⁹⁰ Srov. tamtéž, s. 257.

⁹¹ Srov. *Stanovy okresní péče o mládež se sídlem v Plané u Mar. Lázní*, s. 2.

⁹² Srov. *Výroční zpráva ČOPM v Plané za rok 1931*, s. 1–7.

⁹³ *Výroční zpráva ČOPM v Plané za rok 1932*, s. 4.

Odbor hromadného poručení – generální poručník měl ve sledovaném roce na starosti celkem 31 dětí.

Odbor pro péči o mládež soudně stíhanou – u jednoho mladistvého byla podána žádost o prominutí trestů.

Odbor dozoru nad mládeží v cizí péči podle zákona č. 29/1930 Sb. – připravovaly se seznamy dětí, nad kterými následující rok měli převzít výkon dozoru dozorčí důvěrníci.

Odbor rodinné povšechné péče:

9 dětem poskytla stálé výchovaci příspěvky ve výši 20 Kč každý měsíc.

13 dětí bylo podpořeno různými jednorázovými podporami (konkrétně nebylo uvedeno).

10 dětem bylo hrazené jízdné do českých škol, jinak by tyto děti musely nastoupit k povinné školní docházce do škol německých.

5 rodinám s celkem 8 dětmi byla poskytnuta finanční podpora na dopravu do vlastní domovské obce, jelikož se tyto rodiny ocitly bez prostředků ve správním obvodu péče.

1 dítě bylo umístěno v rodině.

Počet členů v roce 1931 byl 196.

Zda měl spolek zřízenou vlastní kancelář, není ve zprávě uvedeno.

V roce 1931 předsedal správnímu výboru pan Vojtěch Dobrý, který byl inspektorem československých státních drah v Plané. Dalšími členy předsednictva byly: místopředseda, jednatel, jeden z důvěrníků. Správní výbor dále tvořili: 8 volených členů, jejich 2 náhradníci a 8 virilních členů. Kooptovaný člen nebyl zastoupený, jelikož žádné zařízení nebo další sdružení poskytující sociální péči mládeži ve správním obvodu spolku nebylo zřízeno. Ustanoveni byli také 2 kontrolori hospodářské činnosti sdružení a jejich 2 náhradníci.⁹⁴

⁹⁴ Srov. *Výroční zpráva ČOPM v Plané za rok 1931*, s. 1–7.

3.1.2.2 Činnost České okresní péče o mládež v Plané v roce 1932

*V obvodu bylo 361 českých dětí, a to do 6 let 95, školních 249 a od 14 – 18 let 17. Děti, nepotřebující sociální ochrany a pomoci 78, chudých 278, duševně vadné 1 a tělesně vadné 4. Polosirotků 24 a 1 sirotek.*⁹⁵

Stravovací odbor – v 10 školních kuchyních se stravovalo celkem 162 potřebných dětí. Celkem bylo vydáno 10 485 porcí v nákladu 5 758 Kč 50 hal., z toho 4 000 Kč poskytlo ministerstvo pro zásobování lidu a zemský úřad dotaci 1 500 Kč.

Ošacovací odbor – celkem bylo obdarováno 138 dětí s celkovým nákladem 6 444 Kč 40 hal., z toho 1 500 Kč poskytlo dotaci ministerstvo sociální péče.

Odbor hromadného poručení – generální poručník měl ve sledovaném roce na starosti celkem 5 poručenců. Dále uzavřel 3 smíry ve věci placení výživného, podal 2 exekuce (1 na plat, 1 na oděv) a 2 návrhy soudu na umístění dítěte. Vykonal 18 návštěv v rodinách, 22 intervencí u soudu a v kanceláři přijal 36 návštěv.

Odbor pro péči o mládež soudně stíhanou – přítomnost při soudním líčení u jednoho mladistvého obžalovaného za přestupek, pro nedostatek důkazů došlo ke zproštění viny.

Odbor dozoru nad mládeží v cizí péči podle zákona č. 29/1930 Sb. – celkem 43 sledovaných dětí, z toho 30 umístěných v cizí péči a 13 nemanželských.

Odbor rodinné povšechné péče:

10 dětem poskytla stálé výchovaci příspěvky ve výši 20 Kč každý měsíc pro pěstounské rodiny, které nepobíraly žádné další finanční podpory.

1 dítěti bylo hrazeno z části jízdné na střední školu v Plzni ve výši 160 Kč.

1 dítěti uhrazeno léčení v nemocnici.

7 rodinám byla poskytnuta finanční podpora ve výši 220 Kč na dopravu do vlastní domovské obce nebo do nejbližšího českého města, jelikož se tyto rodiny ocitly bez prostředků ve správním obvodu péče, a to z důvodu vyhoštění z ciziny.

⁹⁵ Činnost praktická. *Výroční zpráva ČOPM v Plané za rok 1932*, s. 17.

1 dítě bylo umístěno v ústavu České zemské komise pro péči o mládež v Mariánských Lázních a z části byl zaplacen za toto dítě výchovný příspěvek ve výši 500 Kč.

2 nezaměstnaným otcům od rodiny bylo zajištěno zaměstnání.

Počet členů v roce 1932 byl 188 (48 členů vystoupilo a 40 členů přibylo).

Členské příspěvky byly vybrány v celkové výši: 978 Kč.

Česká zemská komise poskytla podporu ve výši 500 Kč, zemský úřad ve výši 4 500 Kč a okres Planá ve výši 100 Kč.

V červnu 1932 byla pořádána slavnost a sbírka „Dětského dne“, ale akce skončila prodělkem.

V roce 1932 měl spolek již vlastní kancelář, která sídlila v budově Okresního úřadu v Plané, a úřední hodiny byly každý den od 8 – 12 a od 14 – 16 hodin.

V roce 1932 byl ustanovený správní výbor v obdobném složení jako v předešlém roce, předsednictvo bylo ve složení stejném.

V neděli 14. května 1933 v 13.30 hodin byla správním výborem svolána valná schůze spolku a uskutečnila se v prostorách hotelu „Güntner-Völkl“ v Plané.⁹⁶

3.1.2.3 Činnost České okresní péče o mládež v Plané v roce 1933

V obvodu bylo 373 českých dětí, a to do 6 let 100, školních 245 a od 14 – 18 let 28. Děti nepotřebující sociální ochrany a pomoci 115, chudých 252, duševně chorých 2 a tělesně vadných 2. Polosirotků 30 a 2 sirotci.⁹⁷

Stravovací odbor – v 9 školních kuchyních se stravovalo celkem 152 potřebných dětí v době od 1. prosince 1932 do 31. března 1933. Celkem bylo vydáno 9 503 porcí v nákladu 5 130 Kč, z toho 3 600 Kč poskytlo ministerstvo pro zásobování lidu a zemský úřad dotaci 1 500 Kč.

Ošacovací odbor – celkem bylo obdarováno 137 dětí s celkovým nákladem 5 213 Kč 65 hal.

Odbor hromadného poručení – generální poručník měl ve sledovaném roce na starosti celkem 8 poručenců. Dále uzavřel 2 smíry ve věci placení výživného a 2 ve věci

⁹⁶ Srov. *Výroční zpráva ČOPM v Plané za rok 1932*, s. 12–17.

⁹⁷ Činnost organizační. *Výroční zpráva ČOPM v Plané za rok 1933*, s. 2.

navýšení výživného, podal 5 exekucí (3 na plat, 2 na oděv). Vykonal 11 návštěv v rodinách, 34 intervencí u soudu a v kanceláři přijal 48 návštěv.

Odbor pro péči o mládež soudně stíhanou – zahájeno trestní řízení soudu proti: dvěma mladistvým obžalovaným pro provinění (jedno řízení nebylo ve sledovaném roce skončeno, u druhého byl mladistvý uznán vinen a bylo upuštěno od potrestání) a jednomu nezletilci obžalovaného pro provinění (obžaloba byla zamítnuta).

Odbor dozoru nad mládeží v cizí péči podle zákona č. 29/1930 Sb. – k 43 sledovaným dětem z roku 1932 přibyly 3 děti v cizí péči a 4 děti nemanželské, takže celkem 50 dětí. Během roku bylo propuštěno z dohledu 33 dětí. Koncem roku zůstalo v dohledu 6 dětí umístěných v cizí péči a 11 dětí nemanželských.

Odbor rodinné povšechné péče:

11 dětem poskytla stálé výchovaci příspěvky ve výši 20 Kč každý měsíc pro pěstounské rodiny, které nepobíraly žádné další finanční podpory.

6 dětem bylo hrazeno jízdné do české školy ve výši 455 Kč a 2 dětem do nemocnice v Chebu.

1 úplnému sirotkovi byly zaplacen léky ve výši 11 Kč 40 hal.

17 rodinám byla poskytnuta finanční podpora ve výši 528 Kč na jídlo a dopravu do vlastní domovské obce, jelikož se tyto rodiny ocitly bez prostředků ve správním obvodu okresní péče.

1 dítě bylo umístěno v ústavu České zemské komise pro péči o mládež v Dobříchovicích a z části byl zaplacen za toto dítě výchovný příspěvek ve výši 300 Kč.

3 nezaměstnaným otcům od rodiny bylo zajištěno zaměstnání.

Počet členů v roce 1933 byl 211 (32 členů vystoupilo a 55 členů přibylo).⁹⁸

Členské příspěvky byly vybrány v celkové výši: 1 093 Kč. Došlo ke zvýšení členských příspěvků na 7 Kč ročně.

Zemský úřad poskytl podporu ve výši 2 000 Kč a ministerstvo sociální péče ve výši 4500 Kč.

V červnu 1932 byla pořádána slavnost a sbírka „Dětského dne“. Akce skončila ziskem ve výši 149 Kč 60 hal.

⁹⁸ Srov. důvody fluktuace členů spolku jsou předpokládány stejné jako již uvedené v kapitole 3.1.1.

Kancelář sídlila v budově Okresního úřadu v Plané a úřední hodiny byly každý den od 8 – 12 a od 14 – 16 hodin.

V roce 1933 byl zvolen nový předseda spolku, kterým byl pan JUDr. Karel Gillern, který byl okresním hejtmanem a radou politické správy v Plané. Dalšími členy předsednictva byly: místopředseda, jednatel, jeden z důvěrníků a pokladník. Správní výbor tvořilo: 12 volených členů a 9 virilních členů. Kooptovaný člen nebyl zastoupený. Ustanoveni byli také 2 kontroloři hospodářské činnosti sdružení a jejich 2 náhradníci.

V neděli 13. května 1934 v 13.30 hodin byla správním výborem svolána valná schůze spolku a uskutečnila se v prostorách hotelu „Güntner-Völkl“ v Plané.⁹⁹

⁹⁹ Srov. *Výroční zpráva ČOPM v Plané za rok 1932*, s. 12–17.

ZÁVĚR

Cílem mé práce byl popis počátečního vývoje sociálně-právní ochrany dětí tak, jak byl zajišťován ze strany dobročinných spolků v samostatném Československu, a to ve třicátých letech minulého století. Po prostudování dostupných materiálů jsem zjistila, že sociálně-právní ochrana dětí zabezpečená dobrovolnickými sdruženími v době první republiky probíhala souběžně pro děti různých národností, tak, jak vedle sebe tyto národnosti v samostatném státě žily. Vybrala jsem si pro svou práci popis sociálně-právní ochrany pouze českých dětí a činnosti českých dobrovolných spolků.¹⁰⁰ Mezi nejvýznačnější spolky zabývající se péčí o české děti patřily: ústřední Česká zemská komise pro péči o mládež v Čechách a české okresní péče o mládež zakládané v jednotlivých soudních okresech. Jak jsem již uvedla v úvodu, zajímala mě práce hlavně české okresní péče o mládež působící na Tachovsku, kde sama žiji a pracuji.

Dodržela jsem strukturu práce, kterou jsem si stanovila na začátku. Práci jsem rozdělila do tří kapitol. V první kapitole jsem uvedla dějinné souvislosti, které souvisely se vznikem samostatného státu a nového ústředního orgánu, kterým bylo ministerstvo sociální péče. V této kapitole jsem převážně čerpala z knihy Zdeňka Kárníka – České země v éře První republiky a dále z učebnice Oldřicha Matouška – Základy sociální práce. V první kapitole jsem také rozdělila kompetence a jednotlivé instituce v oblasti sociální péče. Zdrojem byl text Antonína Tvrdoně – Spolky, ústavy a zařízení pro péči o chudé a péči o mládež ochrany potřebnou. Téma, kterému jsem v první kapitole dala největší prostor, byla dobová legislativa v oblasti sociální péče o děti a mládež. Zajímavostí pro mě bylo, že v prvních letech samostatného Československa platily původní zákony převzaté z Rakousko-Uherské monarchie. Zákon o právu domovském platil dokonce až do roku 1948. Zásadním zákonem v oblasti sociální péče o děti a mládež byl zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských přijatý v roce 1921 a později přijaté vládní nařízení č. 29 z roku 1930, kterým se tento zákon prováděl. Zákon měl velký význam pro činnost českých dobrovolných spolků, jelikož se z pomocných orgánů státu staly orgány výkonnými, kdy jim byl uložen výkon dozoru

¹⁰⁰ Důvodem byla také jazyková bariéra.

nad dětmi v pěstounské péči a nemanželskými dětmi. Přijetí tohoto zákona bylo velkou reformou v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Byl to první zákon, který se věnoval pěstounské péči jako takové, a proto jsem zákon podrobně popsala. Zdroje o zákonech jsem čerpala z Komentáře zákona o sociálně-právní ochraně dětí z roku 2007 a z výročních zpráv ČZK z roku 1929 a 1930. Měla jsem příležitost také nahlédnout do Zákonníku zemského království Českého z roku 1868, který byl dostupný ve Státním okresním archívu v Tachově.

Druhá kapitola obsahuje vznik České zemské komise pro péči o mládež a vlastní spolkovou činnost tohoto ústředí českých dobrovolných spolků rozdělenou zvlášť pro rok 1929 a 1930. Zdrojem byly výroční zprávy ČZK z uvedených let.

Třetí kapitola mapuje přímý popis činností Českých okresních péčí na Tachovsku v letech 1930–1933. Popsala jsem, jak pracovala Okresní péče pro mládež ve Stříbře, jak vznikla a pracovala Okresní péče pro mládež v Plané. Vzhledem k pečlivým statistickým výkazům, které shromažďovala od jednotlivých okresních péčí Česká zemská komise a systematicky je roztřídila do tabulek, jsem mohla nastínit také činnost České okresní péče o mládež přímo v Tachově, alespoň z údajů z roku 1930. Zdrojem byly výroční zprávy o činnosti České okresní péče o mládež ve Stříbře z roku 1931 a v Plané z let 1931–1933. Důležitým zdrojem byly také Stanovy Okresní péče o mládež v Plané, které byly dostupné také ve Státním archívu v Tachově.

Vzhledem k historickému tématu byla v bakalářské práci použita metoda přímá.

Osobní motivací při výběru námětu práce byl zájem dozvědět se něco nového. Tento účel práce splnila. Skutečně jsem popisovala a zjišťovala fakta, o kterých jsem neměla ani tušení. Ať už to byla otázka platných dobových zákonů, nebo samotná činnost uvedených spolků. Během realizace práce jsem často přemýšlela nad otázkou, kde se v běhu času vytratila ta ochota a dobročinnost lidí skutečně pomáhat potřebným ve svém volném čase a zcela zadarmo. Vlastně zadarmo ne, naopak členství ve spolku bylo podmíněno placením členských příspěvků.

Zvoleného tématu jsem se pouze okrajově dotkla. Vnímám toto téma jako značně neprobádaný prostor. Dalším badatelským směrem by například mohlo být srovnání činností českých péčí o mládež z různých oblastí republiky. To znamená, porovnat práci jednotlivých spolků například z průmyslových oblastí s těmi v zemědělských oblastech, nebo z různých území v pohraničí a v samotné Praze.

Seznam použitých zdrojů

KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky 1918–1938: Vznik, budování a zlatá léta republiky 1918–1929*. Díl první. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-027-6.

MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.

NOVOTNÁ, V; BURDOVÁ, E. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 3. akt. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-86131-72-6.

NOVOTNÁ, V. K problematice pěstounské péče. *Právo a rodina*, 2010, roč. 12, č. 9, s. 6–10.

Stanovy okresní péče o mládež se sídlem v Plané u Mar. Lázní. Dostupné ve Státním oblastním archivu v Plzni, fond – Státní policejní úřad Planá, inv. č. 157.

Statistický lexikon obcí v republice Československé. Díl první. Země Česká. Praha: Orbis, 1934. ISBN neuvedeno.

TVRDOŇ, A. *Spolky, ústavy a zařízení pro péči o chudé a péči o mládež ochrany potřebnou v republice Československé*. Praha: Politika, 1936. ISBN neuvedeno.

Výroční zpráva České zemské komise pro péči o mládež v Čechách za rok 1923. Praha: Melantrich, 1924. Dostupné ve Státním okresním archivu v Tachově.

Výroční zpráva České zemské komise pro péči o mládež v Čechách za rok 1929. Praha: Melantrich, 1930. Dostupné ve Státním okresním archivu v Tachově.

Výroční zpráva České zemské komise pro péči o mládež v Čechách za rok 1930. Praha: Melantrich, 1931. Dostupné ve Státním okresním archivu v Tachově.

Výroční zpráva České okresní péče o mládež ve Stříbře za rok 1931. Plzeň: Grafika, 1932. Dostupné ve Státním okresním archívu v Tachově.

Výroční zpráva o činnosti České okresní péče o mládež v Plané u Mar. Lázní za rok 1931. Dostupné ve Státním okresním archívu v Tachově.

Výroční zpráva o činnosti České okresní péče o mládež v Plané u Mar. Lázní za rok 1932. Planá u M. L.: Tiskárna A. Knaba, 1933. Dostupné ve Státním okresním archívu v Tachově.

Výroční zpráva o činnosti České okresní péče o mládež v Plané u Mar. Lázní za rok 1933. Planá u M. L.: Tiskárna A. Knaba, 1934. Dostupné ve Státním okresním archívu v Tachově.

Zákon č. 59/1868, pro království České, v příčině opatrování chudých, ve znění platném k 3. 12. 1868. In *Zákonník zemský království Českého*. Praha, 1868.

Příloha

Stanovy Okresní péče o mládež v Plané – zdroj: Dostupné ve Státním oblastním archivu v Plzni, fond – Státní policejní úřad Planá, inv. č. 157.

299

Opis

STANOVY

okresní péče o mládež.

§ 1.

Jméno, sídlo řeč jednací a obvod působnosti.

Okresní komise pro péči o mládež (Sirotčí spolek) ve
..... mění se ve sdružení
pode jménem: Okresní péče o mládež ve
(Jméno sdružení jest) *Okresní péče o mládež ve Plané u M.L.*

Sídlem je *Planá u Mav. Lázní*
Řeč jednací je *česky*
Činnost sdružení vztahuje se na obvod soudního okresu
planéského a bedružického

§ 2.

Účel a obor působnosti.

Sdružení Okresní péče o mládež je v obvodu svého okresu:

- a) organizačním střediskem a ústředním vykonavatelem veškeré dobrovolné sociální péče o mládež, která potřebuje z jakýchkoli důvodů ochrany a pomoci k svému zdárnému vývoji tělesnému, rozumovému nebo mravnímu;
- b) poradním a pomocným orgánem těch činitelů správy veřejné, kterým je sociální péče o mládež uložena zákonem za povinnost.

Podle toho náleží Okresní péči o mládež zejména:

1. probouzetí, vychovávatí, prohlubovatí a šířiti porozumění a zájem pro úkoly sociální péče o mládež slovem i tiskem nejen u povolaných činitelů veřejných, ale zvláště v širokých vrstvách lidových;
2. organisovatí a sdružovatí snahu a práci všech korporací a zařízení dobrovolné sociální péče o mládež v okrese k soustavné a úspěšné činnosti podle jednotného programu a na základě účelné dělby práce;
3. pečovatí, aby v patrnosti vedena byla veškerá zařízení sociální péče o mládež v okrese i zevrubná data o rozsahu, pohybu a stavu jejich činnosti a aby se dostávalo o nich potřebných zpráv a informací povolaným činitelům péče sociální i jednotlivcům;
4. vyhledávati děti, které potřebují z jakýchkoli příčin ochrany a pomoci, vésti je v patrnosti, podávati příslušným orgánům veřejným žádosti, zprávy a návrhy na zjednání potřebné pomoci a působiti, aby se jim dostalo náležitého zaopatření a výchovy v prvé řadě od těch, kdo jsou k tomu po zákoně povinni;
5. míti v patrnosti rodiny ochotné a způsobilé převzítí cizí děti ve svou péči, vychovávatí pochopení a zájem pro tento způsob péče o mládež a svěřovatí rodinám takovým děti, jimž se nedostává péče vlastní rodiny, zejména ty, jež jsouce jinak tělesně i duševně zdravý, jsou odkázány na cizí péči jen pro svou chudobu, osiřelost neb opuštěnost, dozíratí, aby rodiny ty plnily povinnosti, které na se vzaly, a podávati o tom podle potřeby zprávy příslušným orgánům;
6. staratí se, aby v okrese podle potřeby byla vybudována a vydržována zařízení, nutná k řádnému výkonu sociální péče o děti v době od jejich početí až do okamžiku, kdy veřejné ochrany a pomoci již nepotřebují, zpravidla nejdéle do 18 let, jako jsou: poradny a útulky pro matky a kojence, jesle, opatrovny, mateřské školy, sirotčince, dětské domovy, útulny, kolonie, učednické besídky a útulky a pod., a svěřovatí péči jejich dětí, které toho potřebují;

*) Těhoto textu budíž použitá toliko v případech, kdy se ustavuje Okresní péče o mládež v okresech, kde Okresní komise pro péči o mládež (Sirotčí spolek) dosud nepůsobí.

- 1 -

ABSTRAKT

PÁNKOVÁ, K. *Činnost České zemské komise pro péči o mládež v Čechách s dopadem na Českou okresní péči o mládež na Tachovsku v letech 1929–1933*. České Budějovice 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce T. Veber.

Činnost České zemské komise pro péči o mládež v Čechách s dopadem na Českou okresní péči o mládež na Tachovsku v letech 1929–1933

Klíčová slova: Česká zemská komise pro péči o mládež v Čechách; Okresní péče o mládež; spolková činnost; dobrovolná sociální péče o děti a mládež; sociální instituce; Tachovsko; legislativa

Práce se zabývá problematikou sociální péče o české děti a mládež ve třicátých letech 20. století v Československu. Cílem práce byl popis počátečního vývoje sociálně-právní ochrany dětí tak, jak byl zajišťován ze strany dobročinných spolků. Tyto spolky vznikaly začátkem 20. století jako dobrovolná občanská sdružení lidí, kteří měli zájem pomáhat a starat se o ohrožené, opuštěné nebo osiřelé děti. Původně byly zřizovány jako pomocné orgány státu a jejich činnost spočívala ve vyplácení různých podpor nebo příspěvků ohroženým rodinám, v pořádání stravovacích nebo ošacovacích akcí. S přijetím zákona o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských v roce 1921 se z pomocných orgánů stávají výkonné orgány, kdy jim byl uložen výkon dozoru nad dětmi v pěstounské péči a nemanželskými dětmi. Mezi nejvýznamnější spolky zabývající se péčí o české děti patřily: ústřední Česká zemská komise pro péči o mládež v Čechách a České okresní péče o mládež zakládané v jednotlivých soudních okresech. Ve druhé části práce je popsána vlastní spolková činnost České zemské komise pro péči o mládež v Čechách v roce 1929 a 1930 a příklady činnosti Českých okresních péčí o mládež na Tachovsku v letech 1931–1933.

ABSTRACT

The Czech Central Committee for Youth and its influence on the Czech District Youth Welfare Committee in the region of Tachov between the years 1929–1933

Key words: The Czech Central Committee for Youth; Czech District Youth Welfare Committee; charity; voluntary social care of children and youth; welfare institutions; the region of Tachov; legislation

The thesis examines social care of Czech children and youth in the thirties of the 20th century in Czechoslovakia. The objective of this study is to explore the evolution of social and legal protection of children as provided by charity groups. The charities were established as voluntary based associations by people who wanted to help and care for at risk, abandoned or orphaned children in the early 20th century. Originally established as supporting bodies of the state, their activities consisted in the payment of various subsidies or contributions to vulnerable families, and in organizing food or cloth donations. Charities as the supporting bodies evolved in executive authorities with the adoption of the Law on Protection of Children in the care of alien and illegitimate children in 1921. Under this law, charities were entrusted with the supervision of children in foster care and of illegitimate children. Czech central committee for the care of youth in the Czech Republic and the Czech district youth welfare established in different judicial districts were the most significant associations engaged in the care of Czech children. The second part of this thesis accounts the activities of Czech central provincial committee for the care of youth in the Czech Republic in 1929 and 1930 and presents examples of the activities of the Czech district youth welfare in the region of Tachov between the years 1931–1933.